

Ջերմօրէն շնորհաւորում ենք Հայաստանի եւ Արցախի անկախութեան 11-րդ տարեդարձը

Հայոց Արցախը

Սեպտեմբերի 2-ին Հայ ժողովուրդը տօնեց ԼՂՀ պետական անկախութեան հռչակման 11-րդ տարեդարձը:

1991-ի նույն այդ օրը ԼՂԻՍ մարզխորհրդի ու Շահումեանի շրջխորհրդի համատեղ նիստում ընդունւած պատմական որոշումը ժամանակի պարտադրանքն էր: Դրանից ընդամենը 3 օր առաջ Ադրբեջանի խորհրդարանի՝ անկախութեան մասին հռչակագիր ընդունելուց յետոյ, բախտի քմահաճոյքին թողնւած արցախահայութեանն ուրիշ բան չէր մնում անել, քան ինքնուրոյն որոշել իր հետագայ ճակատագիրը:

Անշուշտ, այդ համարձակ քայլը, նախադէպը չունենալով նախկին ԽՍՀՄ ինքնավար կազմավորումների մէջ, մտահոգութիւն էր առաջացրել ոչ միայն Ադրբեջանում: Վիճարկելիութեամբ հանդերձ, ԼՂՀ-ի կազմաւորման իրաւական հիմքը լուրջ կռուան էր դարաբաղցիների համար: Այդ էր պատճառը, որ Ադրբեջանի այն ժամանակայն նախագահ Այազ Մութալիբովը, սոյն քաղաքական փաստի հանդէպ ծանրակշիռ հակափաստարկներ չունենալով, ստիպած եղավ դիմել «եղբայրական» միւս երկու հանրապետութիւնների՝ Ռուսաստանի ու Ղազախստանի օգնութեանը: Սեպտեմբերի 21-22-ը նախագահներ Բորիս Ելցինի ու Նուրսուլթան Նազարբաեւի Ստեփանակերտ ժամանելը, թերեւս, հենց դրանով է բացատրուում: Ըստ էութեան, վերոյիշեալ այցը դարաբաղ-եան հիմնախնդրի միջազգայնացման առաջին քայլն էր, որովհետեւ թէ Ռուսաստանը եւ թէ Ղազախստանը անելի վաղ յայտարարել էին իրենց ինքնիշխանութեան մասին:

Ստեփանակերտի եւ միջնորդների սպասած զրոյցը չստացւեց: Խռովելով այն բանից, որ նախկին մարզգործկոմի շէնքի վրայ փողփողում է Հայաստանի պետական դրօշը, Ա. Մութալիբովը չցանկացաւ մասնակցել այդտեղ կայացած՝ ոչ ԼՂՀ ղեկավարութեան, ոչ էլ հասարակութեան ներկայացուցիչների հետ հանդիպումներին:

Փոխադարձ համաձայնութեամբ, բանակցութիւնները տեղափոխւեցին չէզօք վայր: Սեպտեմբերի 27-ին Հիւսիսային Կովկասի ժելեզնուղու քաղաքում տեղի ունեցած բազմակողմ հանդիպումը եւս արդիւնք չտւեց, որովհետեւ Ղարաբաղի բարձրագոյն մարմնի որոշումը բխում էր բուն ժողովրդի շահերից, եւ նորաստեղծ ԼՂՀ-ի ղեկավարութիւնը, ի դէմս հանրապետութեան առաջին ղեկավար Լեւոնարդ Պետրոսեանի, չէր կարող նահանջել հարազատ ժողովրդի պահանջախնդրութիւնից:

Քաղաքական ըմբռնումները դարաբաղեան հիմնախնդրի հարցում՝ պաշտօնական Բաքւի ու Ստեփանակերտի միջեւ վերջնականօրէն տարանջատւեցին: Եւ դա արդէն պատերազմական գործողութիւնների նախաքայլը հանդիսացաւ. սեպտեմբերի 27-ին Ստեփանակերտի վրայ պայթեցին Շուշիից արձակւած «Ալազան» տեսակի առաջին հրթիռները: Նոյն օրը Ադրբայի կողմից «ալազաններով» հրթիռակոծւեց նաեւ Ասկերան ավանը: Պաշարւած, կրակէ օղակում յայտնւած Արցախը բռնցքւեց ու դէմ հանդիման կանգնեց իրեն կուլ տալու պատրաստ հրէշին:

Եղաւ ծանր ու տեսական գօտեմարտ հանուն գոյութեան: Պատերազմից գրեթէ ամբողջութեամբ աներւեց հանրապետութեան տնտեսութիւնը, հրի մատնւեցին 100-ից անելի բնակավայրեր, ավերեց նաեւ հանրապետութեան բնակֆոնդի շուրջ կէսը:

1994 թ. մայիսի 12-ի հրադադարը իւրօրինակ յաղթանակ էր՝ փոքրիկ Լեւոնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը, թէկուզ մեծ զոհերի գնով, կարողացաւ կենաց ու մահու պայքարում պահպանել իր գոյութիւնը եւ աշխարհին ապացուցել ապրելու իր նւաճուն իրաւունքը:

Հրադադարից հետո, ստեղծւած ռազմաքաղաքական իրավիճակում, ԼՂՀ-ն ձեռնամուխ եղաւ աներւած տնտեսութեան վերականգնմանը: Այս բնագաւառում, անշուշտ, անցած 8 տարիները հրաշքներ չեն արձանագրել, սակայն ակնյայտ է մի բան՝ իրականացուող բարեփոխումները միակ ճիշտ ուղին են հանրապետութեան կենսական ռիթմը նորմալ շնչառութեան բերելու համար: Համաչափ, վստահ շնչառութիւն ձեռք բերած Արցախն, անկասկած, մեծ վազքատարածութիւն ունի:

Առաւել շոշափելին նորանկախ հանրապետութիւնում տեղի ունեցող այսօրայ ժողովրդավարական գործընթացներն են, որոնց աստիճանաբար ճանաչումն, Ադրբեջանում կատարվող քաղաքական ոչ ադրբեջանապաստ իրողութիւնների գուզադրմամբ (դրա ամենավառ արտահայտութիւնը 2002 թ. սեպտեմբերեան հանրաքւէն է) առելի ըմբռնելի է դարձնում արցախահայութեան պահանջախնդրութեան իրաւական ու քաղաքական իմաստը:

Մի անվիճելի փաստ. 1991-ի սեպտեմբերի 2-ին մեզանից ոչ մէկը չէր կարող կանխագուշակել, որ 11 տարի յետոյ նորաստեղծ ԼՂՀ-ն ոչ միայն տարածաշրջանում կդառնայ ռազմական կարեւոր գործոն, այլեւ ժողովրդավարական ընտրութիւններով ուսանելի օրինակ կհանդիսանայ տարածաշրջանի շատ երկրների համար: Ասել է թէ ընտրւած ուղին անբէլ է, եւ հազիւ թէ կասկածահարոյց է այն ակնկալումը, որ դարձեալ տարիներ յետոյ անկախութեան նոր գումարելիները կյաւելւեն այսօրայ ձեռքբերումներին՝ մաքառող ժողովրդին ի վերջոյ հասցնելով իր մշտաթրուն երազանքի իրականացմանը:

Կ. ԳԱՐՐԻԷԼԵԱՆ

ԱՄՅՆՅՆՅՆՅՆՅՆՅՆ

«Ռոստոմ եւ Սոհրաբ» օպերան բեմադրուեց հայ անլանի կոմպոզիտորի ղեկավարութեամբ

Սոյն քաղաքի օգոստոսի 22-ից «Միլադ» սրահում, որը գտնուում է Թեհրանի միջազգային ցուցահանդէսների մնայուն վայրում բեմադրուեց «Ռոստոմ եւ Սոհրաբ» օպերան, որի խմբավարն էր հայ հանրայայտ դիրիժոր Լորիս Ճգնատրեանը:

Բեմադրութիւնը ընթացաւ շատ յաջող, մի քանի հիմնական պատճառներով: Նախ եւ առաջ խումբը ղեկավարում էր Լ. Ճգնատրեանը, որը ծնունդով իրանահայ է, եւ քեման հարազատ էր նրան, հետեւաբար դա դարձաւ յաջողութեան հիմնական պատճառը, եւ յետոյ այն որ ներկայացող խմբի անդամներն ընտրել էր ինքը՝ Լ. Ճգնատրեանը:

Պարսկերէն լեզուով հրատարակող բազմաթիւ թերթեր մեծ հիացմունքով գնահատեցին այդ ելոյթը:

Հայաստանում նպաստաւոր պայմաններ գոյութիւն ունեն հրանի հետ առեւտրական յարաբերութիւնները ընդլայնելու համար:

Վերջերս Իրանի լրագրողների հետ հանդիպում ունեցաւ «Իրան-Հայաստան առեւտրական պալատի» նախագահ եւ իրանահայ ազգային-հասարակական գործիչ՝ պրն. Լեւոն Ահարոնեանը:

Պալատի նախագահը յայտնելով վերոյիշեալ տեսակէտը, տեղեկութիւններ տուեց Իրան-Հայաստան տնտեսական յարաբերութիւնների զարգացման մասին: Նա տեղեկացրեց, որ ըստ Հայաստանի կառավարութեան որոշման՝ Հայաստանում համատեղ ներդրումներ կատարող իրանական ընկերութիւնները մինչեւ 15 տարի զերծ կը լինեն հարկեր վճարելուց:

Պրն. Ահարոնեանը մի այլ բաժնում ասաց, որ մինչ այժմ Իրանը Հայաստանում կազմակերպել է 8 ցուցահանդէս, որոնցից 6-ը նախաձեռնել եւ կազմակերպել է իր նախագահած պալատը: Նա տեղեկացրեց, որ 6-րդ ցուցահանդէսը իր տեսակի մէջ եզակի է լինելու, քանի որ այնտեղ ցուցադրելու են շինարարական սարքաւորումներ:

Վերջում պրն. Ահարոնեանը համբերատարութեամբ պատասխանեց լրագրողների հարցերին:

Սոյն հանդիպման մասնակցել էին Իրան հանրաժանօթ թերթից մեծ թուով լրագրողներ:

Կատարեց Ատրպատականի Հայոց Թեմի Առաջնորդական Ընտրութիւնը

Ի հետեւումն Ատրպատականի հայոց թեմի Պատգամատրական ժողովի խնդրագրի՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ գահակալ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա կաթողիկոսը իր պաշտօնական հրամանագրով (թիւ 234/02, 24 յուլիս 2002 թ.) արտօնել է Ատրպատականի հայոց թեմում կատարել առաջնորդական ընտրութիւն, ուղարկելով Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան միաբաններից բաղկացած ընտրելիների եռանուն ցանկ:

Այնուհետեւ թեմի Պատգամատրական ժողովը իր ուրբաթ, 9 օգոստոս 2002 թ.-ի արտակարգ նիստում, նախագահութեամբ առաջնորդական տեղապահ Գերայ. Հայր Նշան ծ. վարդապետ Թովուզեանի, մասնակցութեամբ Պատգամատրական ժողովի 15 պատգամատրների եւ ի ներկայութեան Թեմական խորհրդի, եռանուն ցանկից փակ քվարկութեամբ եւ միաձայնութեամբ առաջնորդ է ընտրել Գերայ. Հայր Նշան ծայրագոյն վարդապետ Թովուզեանին:

Այս իմաստով, Պատգամատրական ժողովը նոյն օրը ընտրութեան արդիւնքը զեկուցել է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ Հայրապետ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա կաթողիկոսին: Վեհափառ Հայրապետը, շաբաթ, 10 օգոստոս 2002 թ.-ին, իր 270/02 պաշտօնական նամակով վաւերացրել է ընտրութեան արդիւնքը եւ իր լաւագոյն բարեմաղթութիւնները յայտնել նորընտիր առաջնորդ Հայր Սուրբին, թեմի ազգային իշխանութեան եւ ժողովրդին:

Վախճանեց Իրանահայ Անլանի Ծովանկարիչ Յարութիւն Մինասեանը

Իրանահայ անլանի գեղանկարիչ, ծովանկարիչ, մտատրական Յարութիւն Մինասեանը իր մահկանացուն կնքեց երկուշաբթի, յուլիսի 29-ին՝ Թեհրանի իր բնակարանում:

Աջից՝ Յ. Մինասեան, Հով. Էդգարեան, Էդ. Գերմանիկ

Ծնել էր Ռաշտում՝ 1910 քաղաքին: 1930-1952 թթ. մասնակցել է Թեհրանում կայացած բազմաթիւ ցուցահանդէսների: 1958 թ. մասնակցել է Վենետիկի միջազգային ցուցահանդէսին եւ 1964-ին Թեհրանում կազմակերպած Շեքսպիրի ծննդեան 400 ամեակին նիւրած ցուցահանդէսին:

Ունեցել է բազմաթիւ անհատական ցուցահանդէսներ՝ Իրանում, Հայաստանում, Միջին Արեւելքում, Եւրոպայում եւ Ամերիկայում:

Մինասեանին կարելի է համարել ծովի մեծ երգիչ Յովհաննէս Այւզովսկու հետևորդներից մէկը, նրա սկզբնաւորած հայ ծովանկարչութեան դպրոցի «վերջին մոհիկանը»: Տարիներ առաջ, երբ աՖղանների մի խումբ ներխուժել էր Խորհրդային միութեան դեսպանութեան շէնքը Թեհրանում և պատռել այն տեղադրած Այւզովսկու պատաստների իսկական օրինակներից մէկը,

դրա վերակառուցման և նորոգութեան գործը միայն վստահեց Յ. Մինասեանին: Նրա համբար այնքան բարձր է եղել, որ իր գործունէութեան մասին յօրամ է ներառել Ֆրանսիական արդի գեղարեստական հանրագիտարանում:

Նա եղել է կրթութեան գործիչ, թատերական ասպարէզի վաստակատուր դէմք, Իրանահայ գրողների միութեան անդամ:

Գեղամ Սովսիսեանը՝ Իրանի Միջնակարգ Դպրոցների Ճատրակի Մրցութիւնների Ախոյեան

Քերմանշահում աւարտած երկրի միջնակարգ դպրոցների ճատրակի մրցութիւնների ընթացքում թերանահայ ճատրակորդ Գեղամ Սովսիսեանը Թեհրանի խմբում ընդգրկւած՝ իրեն փայլուն է դրսևորել:

Գեղամը 2-րդ խաղատախտակում յաղթելով իր մրցակիցներին՝ առաջին է հանդիսացել, որն էլ անկասկած օգնել է, որ Թեհրանի խումբը 2-րդ պատուաւոր տեղը գրաւի:

Ազգային Բարերար Յովհաննէս (Վանիա) Սողոմոնեան

Սոյն թականի յունիսի 4-ին Թեհրանում իր մահկանացուն կնքեց բարերար Յովհաննէս (Վանիա) Սողոմոնեանը՝ 85 տարեկան հասակում: Յունիսի 14-ին, նրա յուղարկատրութեանը մաս-նակցեցին ազգային-հասարակական մարմինների եւ միութիւնների ներկայացուցիչներ եւ հոծ թուղ հասարակութիւն:

Կրօնական արարողութիւնից յետոյ, Ս. Աստուածածին եկեղեցում, նորոգ հանգուցեալի կեանքին հանգամանօրէն անդրադարձան Թեհրանի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Սեպուի եպիսկոպոս Սարգսեանը: Ապա հանգուցեալի դին փոխադրեց Նոր Բուրաստան գերեզմանատուն, ուր եւ ամփոփեց: Այնուհետեւ Թեհրանի Հայ կանանց եկեղեցաւեր միութեան կենտրոնատեղիում յարգանքի ու ցաւակցութեան սրտառուչ արտայայտութիւն ունեցաւ պրն. Աբուլեանը:

Թեհրանի «Սողոմոնեան» միջնակարգ դպրոցի բարերար, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառ կաթողիկոսի կողմից «Ս. Մեսրոպ» շքանշանով պարգեւատրւած Աբրահամ Սողոմոնեանի (1891 թ. Շամշադիի Մովսէս գիւղ-Հայաստան- 1982 թ. Նիւ-Եօրք-Ամերիկա) միակ զաւակն էր Յովհաննէս (Վանիա) Սողոմոնեանը, որը հետեւեց հօր օրինակին եւ իր ամբողջ ունեցածը նւիրեց ազգին:

Ծնել էր 1917 թականին՝ Բաբում՝ դարաբաղցի ծնողներից: 1930-ական թականներին ընտանեօք փոխադրուեւ է Իրան եւ հաստատուեւ Թեհրանում: «Սան Լուի» միջնակարգ դպրոցն աւարտելուց յետոյ՝ անցնում է Բէյրութ եւ յաճախում տեղի ամերիկեան կոլէջը:

Ուսումը շարունակելու նպատակով, Լիբանանից մեկնում է Գերմանիա եւ հետեւում էլեկտրոնի-ժիներութեան ճիւղին, որն աւարտում է փայլուն վկայականով: Մի կարճ ժամանակ պաշտօնավարում է Ա. Է. Գէ. ընկերութեան մօտ: Երկրորդ աշխարհամարտի սկսելու ժամանակ վերադառնում է ծնողների մօտ եւ օգնում հօրը, որն արդէն յաջողած առեւտրական էր կտորեղէնի ներածման

ասպարէզում: Այնուհետեւ շուրջ քսան տարի ընտանեօք բնակութիւն է հաստատում Եգիպտոսում եւ վերադառնում Թեհրան: Բազմազբաղ լինելու պատճառով՝ չի անդամակցել ազգային-հասարակական մարմիններին, սակայն օգտակար է եղել բոլոր ձեռնարկներին, յատկապէս կրթական ասպարէզում եւ միշտ սանուհիներ է պահել դպրոցներում:

Իրայատուկ սէր ունէր ընթերցանութեանը եւ այդ բերումով ընդհանուր գիտելիքների լայն զարգացում էր ձեռք բերել: Չանագան նիթերի շուրջ խորացած, գիտելիքների մեծ պաշարով օժտուած մէկն էր: Հետեւաբար՝ շատ հաճելի, փնտրուած խօսակից: Կրթացնէր՝ համեառ ու մարդամօտ անձնատրութիւն էր:

Լաւածանօթ էր ֆրանսերէն, անգլերէն, գերմաներէն եւ ռուսերէն լեզուներին:

Ութսունն արդէն անցել էր, բայց վաթսուն տարեկան կամ վաթսունը հազիւ անցած մարդու տպաւորութիւն էր թողնում: Սակայն, անագորոյն հիւանդութիւնը շատ կարճ ժամանակամիջոցում փշրեց այդ քաջառողջ մարդուն:

Յարգաւոր իր յիշատակին եւ հանգիստ իր աճիւնին:

Մի Օրինագիծ Վաւերացելով՝ Կը Հաւասարեցի Կրօնական Փոքրամասնութիւնների Եւ Մուսուլմանների Արեան Գինը

Թեհրան, ԻՌԱ- Խորհրդարանի դատական ու իրաւական յանձնաժողովը մի օրինագիծ վաւերացրեց, որի խորհրդարանի լիակազմ նիստում վաւերացելուց յետոյ, Իրանի կրօնական փոքրամասնութիւնների եւ մուսուլմանների արեան գինը (դիէն) կը հաւասարեցի:

Յանձնաժողովի բանբերը՝ Մոհամմադ Քազեմին ասել է, որ այդ օրինագծի համաձայն՝ մի յօրամ է աւելանալու իսլ. պատժարքի օրէնքի 297-րդ կէտին:

Նա նշեց, որ ըստ այդ օրինագծի՝ Իսլ. յեղափոխութեան առաջնորդի հայեցողութեամբ եւ դատական ուժի կողմից նրան ուղղած հարցումից յետոյ, կը հաւասարեցի մուսուլմանների եւ կրօնական փոքրամասնութիւնների արեան գինը: Յատկանշական է, որ երէկ գումարած յանձնաժողովի նիստին ներկայ են եղել նաեւ Իսլ. խորհրդարանում հիւսիսային եւ հարաւային իրանահայութեան պատգամատրներ՝ դոկտ. Լեւոն Գաւթեանն ու Ժորժիկ Աբրահամեանը, նաեւ կրօնական այլ փոքրամասնութիւնների պատգամատրները:

Փոքրամասնութիւններին Օրինական Հաւասար Դայնաններով Աշխատանքի Ընդունելու Կարգադրութիւնը

Իսլ. խորհրդարանում իրանահայութեան պատգամատրները տեղեկացնում են, որ ի հետեւումն կրօնական փոքրամասնութիւններին մուսուլմանների հետ համահաւասար պայմաններով աշխատանքի ընդունելու խնդրով հանրապետութեան նախագահի առաջին օգնականի եւ խորհրդարանի իրաւաբանական հարցերի օգնականի արած կարգադրութիւնների Կադրերի բաժնի գերագոյն մարմինը վերոյիշեալների շրջաբերականների

լուսապատճենները յղել է երկրի բոլոր կադրերի քաժիններին՝ առ ի գործադրում:

Կապույտ մզկիթի հարեւանութեամբ բացվեց իրանական պետական լրատվական կենտրոն

Երեւանի իրանական Կապույտ մզկիթի հարեւանութեամբ բացվեց Իրանի Իսլամական Հանրապետության ռադիոհեռուստատեսության լուրերի կենտրոնական բաժանմունքի հայաստանյան գրասենյակը: Ներկա էին Հայաստանում Իրանի դեսպան Մոհամմադ Ֆահրադ Քոլեյնին, դեսպանատան ղեկավարները, Հայաստանի արտգործնախարարության ներկայացուցիչը, լրագրողներ: Դեսպան Քոլեյնին բացման խոսքում կարեւորեց Հայաստանի եւ Իրանի լրագրողների, ՁԼՄ-ների համագործակցությունը: ԻԻՀ ռադիոհեռուստատեսության թղթակից, լուրերի կենտրոնական բաժանմունքի հայաստանյան գրասենյակի պաշտոնական ներկայացուցիչ Ալինա Մանուկյանը հույս հայտնեց, որ գրասենյակի բացումը իր եւ հայ լրագրողների համագործակցությունը կլրացնի տեղեկատվական վակուումը, տեղեկատվությունն այսուհետ կլինի ոչ թերի եւ չխեղաթյուրված:

Արտերկրում Բնակող Իրանցիների Իրան Վերադարձի Համար Դիւրութիւններ Եւ Ստեղծել

ԻՌՆԱ- Արտգործնախարարի հիւպատոսական ու իրաւաբանական հարցերով տեղակալ Մոհամմադալի Հադին երկ լրագրողների հաւաքում նշել է, որ արտերկրում բնակող իրանցիների կապը երկրի հետ դիւրացնելու համար՝ միջոցներ են ընձեռել, որով բոլոր այն իրանցիները, որոնք անձնագիր ունեն, կարող են դիմելով Իրանի դեսպանատների հիւպատոսական քաժինը՝ իրանական անցագիր ստանալ: Անցագիր կը տրուի նոյնիսկ նրանց, ովքեր առանց դեսպանատների համադրութեան՝ անցագիր են ստացել այլ երկրներից:

Պրն. Հադին աւելացնելով, որ հիւպատոսական բաժնում նոյնպէս լուծել է արտերկրում բնակող իրանցիների զինտրական ծառայութեան դժարութիւնը, բացատրեց. «Ըստ օրէնքի՝ նրանք, ովքեր անօրինական կերպով են թողել Իրանը, նրանց պատիժն է՝ քանիամսեայ բանտարկութիւն եւ հինգհարիւր հազար ռիալ տուգանքի վճարում, սակայն դատական ուժի հետ կատարած բանակցութեամբ՝ այդ լիազօրութիւնը այժմ տրուել է դեսպանատներից»:

Նա աւելացրեց, որ նման անհատներ դեսպանատըներում հարցաթերթիկներ պիտի լրացնեն, որից յետոյ արտգործնախարարութեան ներկայացուցիչը դատարան դիմելով եւ անհատի բացակայութեան խնդրով դատավարութիւն կազմակերպելով՝ ենթական կը ստանայ անցագիր՝ Իրան ճամբորդելու համար:

Արտգործնախարարութեան պաշտօնեան, ի պատասխան արտագաղթի եւ ուղեղների փախուստի մասին տրած հարցումի, ասաց, թէ արտագաղթը ուղեղների փախուստի իմաստով չէ. իւրաքանչիւր մարդ կարող է արտագաղթել, որին մենք չենք միջամտում, այլ աշխատում ենք առիթներ ստեղծել, որպէսզի նրանք իրենց կապը պահեն երկրի հետ:

Նա նշելով նաեւ, որ երկակի քաղաքացիութեամբ շուրջ երեք միլիոն իրանցիներ են բնակուում արտերկրում, ասաց, որ նրանցից իւրաքանչիւրը դիմելով Իրանի ներկայացուցչութիւններ՝ կարող է լուծել իր դժարութիւնը՝ բացի այն պարագայում, որ սեփական զանգատաւոր ունենայ կամ ոճրագործ լինի:

ԾՅԹԵՆՅՄ

Գիտական նոր հայտնագործութիւն Հայաստանում

Բնության եւ հասարակութեան մասին գիտությունների միջազգային ակադեմիայի եւ Ռուսաստանի բնական գիտությունների ակադեմիայի հայաստանյան մասնաճյուղերի նախագահությունների մեկ շաբաթ առաջ կայացած ընդհանուր նիստում՝ ունեցավ Մշակութային կապերի հայկական ընկերակցության դահլիճում, հայտարարվեց երկու ակադեմիաների հայաստանյան մասնաճյուղերի նախագահ, քիմիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ռաֆայել Մելիք-Օհանջանյանի եւ նրա ասպիրանտ Վիկտոր Խաչատրյանի հայտնագործութեան մասին, հանձնվեցին հեղինակային իրավունքի վկայականներն ու մեդալները:

Գիտական հայտնագործութեան առիթով «Ազգը» հանդիպեց պրոֆեսոր Ռաֆայել Մելիք-Օհանջանյանի հետ՝ մանրամասն տեղեկություններ ստանալու նպատակով: Եվ այսպէս, ո՞րն է հայտնագործութեան էությունը: Պրոֆեսորը հայտնագործել է Օ-նիտրոֆենոլի մինչ այժմ չբացահայտված հատկությունը, որն անհրաժեշտ է ընտրողական դեպիլիացման պրոցեսում: Դա հնարավորություն է ընձեռում ստանալու հակաուռուցքային դեղամիջոցների պատրաստման համար անհրաժեշտ բիոգեննուկլեոզիդների միացությունը: Վերոհիշյալ ռեակցիայի նոր մոդիֆիկացիան քիմիական գիտության մեջ մտ սպազայում կանվամվի Հիլբերտ-Ջոնսոն-Մելիք-Օհանջանյանի ռեակցիա: Այն լայնորեն կիրառվում է Ռուսաստանի, Մ. Նահանգների, Ճապոնիայի եւ այլ երկրների լաբորատորիաներում՝ կենսաբանորեն ակտիվ նյութերի սինթեզման նպատակով: Այդ հետազոտությունների հիման վրա պրոֆ. Մելիք-Օհանջանյանը ստեղծել է հակաուռուցքային նոր պատրաստուկ՝ օժտված ոսկրածին ուռուցքների վրա հզոր ռադիոսենսիբիլիզացնող ազդեցութեամբ: «Նիտրոֆուր» անվամբ այդ պատրաստուկը շուտով կկիրառվի բժշկական պրակտիկայում:

Գիտական նոր հայտնագործությունը լայն ասպարեզ է բացում կենսաբանական ակտիվ միացությունների ստացման համար եւ նորարարութեամբ համապատասխանում է ժամանակակից գիտության պահանջներին: Հայտնագործութեան առաջնությունը պաշտպանվել է հեղինակային իրավունքով 1983 թ., որը հրապարակվել է «Ուռուցքի քիմիաբուժությունը ԽՍՀՄ-ում» գիտական ամսագրում (1985 թ., N 42): Հավելենք, որ պրոֆ. Ռաֆայել Մելիք-Օհանջանյանն ավելի քան 200 գիտական աշխատանքների ու հոդվածների, ինչպէս նաեւ 30 գյուտերի հեղինակ է: Վերջին տարիներին

պրպտուն գիտնականը զբաղվում է նաև չինական հնագույն բժշկության մեջ հայտնի «Ռեյչի» սնկի ուսումնասիրությամբ, որը ճապոնիայում առաջ բերեց գիտահետազոտական մեծ հետաքրքրություն: Նրան շնորհիվ են միջազգային բազմաթիվ գիտական կենտրոնների պատվավոր պրոֆեսորի կոչումներ ու շքանշաններ, «Գիտության ասպետի» տիտղոս: Իսկ գիտական հայտնագործության առիթով նրան շնորհվեց Ռուսաստանի ԳԱ «Գիտական հայտնագործության հեղինակին» հուշամեդալ, որը կրում է Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր Պյոտր Կապիցայի անունը:

90 մլն դոլար օգնություն Հայաստանին + 3 մլն դոլար՝ ռազմական

Մ. Նահանգների Սենատի արտաքին հարցերի համապատասխան ենթահանձնախումբն իր երեկվա նիստում հաստատեց 2003 թ. ֆինանսական տարվա համար Հայաստանին հատկացվելիք գումարի չափը՝ 90 մլն դոլար որպես սովորական օգնություն եւ 3 մլն դոլար՝ ռազմական բնագավառի համար, հաղորդում է ՀՅԴ-Վաշինգտոնի Հայ դատի գրասենյակը, որն ամերիկահայ լրբհատական այլ կազմակերպությունների հետ վերջին շրջանում ջանք էր թափում անցյալ տարվա հատկացման այդ ծավալը պահպանելու համար:

Համենայն դեպս, ի տարբերություն նախորդ տարվա, ռազմական բնագավառի հատկացումը կրճատվել է 1,3 մլն դոլարով եւ ընդամենը կազմում է 3 մլն:

Նույն գրասենյակից տեղեկացնում են նաև, որ ներկայումս աշխատանք է տարվում Լեռնային Դարաբաղի Հանրապետությանն ամերիկյան մարդասիրական օգնություն սպահովելու համար:

**Կարս-Գյումրի երկաթգիծը կբացվի թերևս 1 տարվա ընթացքում
Նշում է Թուրքիայի ազգային անվտանգության խորհրդի խորհրդականը**

ԵՐԵՎԱՆ, 1 ՕԳՈՍՏՈՍ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: «Եթե սոցիալ-դեմոկրատները Թուրքիայում գան իշխանության, Կարս եւ Գյումրի քաղաքների միջև հաղորդակցությունը կարող է վերսկսվել 1 տարվա ընթացքում», հայտարարեց Թուրքիայի ազգային անվտանգության խորհրդի խորհրդական, Եվրասիական ռազմավարական հետազոտությունների կենտրոնի Ռուսաստանի բաժանմունքի ղեկավար, Անկարայի համալսարանի աշխատակից պրոֆեսոր Հասան Քյոնին: Հասան Քյոնին ինքը նախկին արտգործնախարար Ջեմի ստեղծած Սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցության անդամ չէ, բայց, իր խոսքերով, համակիրների շարքում է:

Ըստ Քյոնիի, այս հեռանկարը կախված է մի շարք զարգացումներից, որոնց թվում է կովկասյան երկրների փոխադարձ ինտեգրման գործընթացը: Ներկայումս աշխարհում գործող որոշ դաշինքներ, որոնց թվում Եվրամիությունը, առավելապես կարեւորում են տնտեսական համագործակցությունը եւ բացառում արտաքին աշխարհի հանդեպ ուժային տարբերակների կիրառումը: Թուրքիան եւս, ձգտելով դառնալ Եվրամիության անդամ, իր համար առաջնային է համարում տնտեսական

շահերը: Անկարան, նշեց փորձագետը, այս նպատակով մասնավորապես հարաբերություններ է զարգացնում Մոսկվայի հետ:

Ռուսաստանը, Հասան Քյոնիի կարծիքով, խոչընդոտում է Հայաստանի ինտեգրմանը Թուրքիայի եւ Արեւմուտքի հետ, քանի որ, կորցնելով Ադրբեջանը եւ Վրաստանը, Մոսկվան կանգնած է Հայաստանը կորցնելու եւ Կովկասից վերջնականապես կտրվելու վտանգի առաջ: Այս համատեքստում նա չի բացառում ռուսական սադրանքները Կովկասի նկատմամբ, որոնց հիմքում ընկած կլինի Կովկասում սեփական ներկայությունը երկարաձգելու ձգտումը: «Կովկասը խիստ կարեւոր է Ռուսաստանի համար աշխարհաքաղաքական, ռազմաքաղաքական, տնտեսական առումներով, այս տարածաշրջանով են անցնում Ռուսաստանի համար կենսական կարեւորություն ունեցող 2 էներգատարեր՝ «Երկնագույն հոսքը» եւ Բաքու-Նովոռոսիյսկ նավթատարը: Միաժամանակ, տնտեսական զարգացումն առաջնային ուղղություն համարող Թուրքիան նկրտումներ չունի մեր տարածաշրջանի եւ մասնավորապես Հայաստանի հանդեպ», - հայտարարեց Քյոնին:

Իրա հետ մեկտեղ, Կովկասում թուրքական ռազմական ներկայության վերջին ակտիվացումը նա շաղկապում է իսլամական արմատականության տարածումը կանխելու եւ կառուցված ու կառուցվելիք էներգատարերը պաշտպանելու՝ թուրքական կողմի ձգտման հետ: Միաժամանակ, Անկարան ցանկանում է օգնել Ադրբեջանին պաշտպանվել իրանական հնարավոր սպառնալիքից, մասնավորապես Կասպիցի ավազանում, ինչի հարցում Թուրքիան ունի Ադրբեջանի համաձայնությունը:

Թուրք գործիչը նաև կարծիք հայտնեց, որ Բաքու-Ջեյհան նավթատարի մի ճյուղը պետք է անցնի Հայաստանի տարածքով՝ նշելով, որ դա թե՛ քաղաքականապես, թե՛ տնտեսապես առավել նպատակահարմար է:

ԾՅԷՈՒ Է՝ ՀՄՈՒ

Արամ կաթողիկոսը մերժել է հաստատել Կանադայի անթիլիասական առաջնորդի ընտրությունը

Բեյրութում լույս տեսնող ՌԱԿ «Չարթօնք» օրաթերթից տեղեկանում ենք, որ Մեծի տանն Կիլիկիո Արամ Ա կաթողիկոսը մերժել է հաստատել վերջերս Կանադայի անթիլիասական նոր թեմի պատասխանատուների կողմից Խաժակ եպս. Հակոբյանի թեմակալ առաջնորդի ընտրության արդյունքները: Արամ կաթողիկոսը, որը դեռևս հունիսի սկզբներին Անթիլիասում գումարված Ազգային ընդհանուր ժողովում հանդես էր եկել Հայ եկեղեցու եւ հայ ժողովրդի ներքին միասնականությունը պահպանելու համար Կանադայում անթիլիասական առաջնորդ ընտրելու քայլից ձեռնպահ մնալու կոչով առանձին նամակ է հղել վերոհիշյալ պատասխանատուներին եւ խստորեն քննադատել նրանց այդ քայլը: Այդ նամակում կաթողիկոսը ոչ միայն մերժել է վավերացնել առաջնորդի ընտրությունը, այլև վերահաստատել է Խաժակ եպիսկոպոսին կաթողիկոսական փոխանորդի պաշտոնում:

Արամ Կաթողիկոս կը մերժէ վաւերացնել Գանատայի անթիլիասական թեմի առաջնորդի ընտրութիւնը

Ինչպէս ծանօթ է, 1 Յունուար 2002 թուականէ սկսեալ Անթիլիասի պատկանող Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան թեմը Գանատայի շրջանը առանձին թեմի վերածեց: Հակառակ այն իրողութեան, որ Անթիլիասը բնական կը նկատուի այս քայլը, էջմիածնական շրջանակներ դժգոհութեամբ ընդունեցին զայն:

Կացութիւնը դէպի մեղմացում տանելու եւ հայ եկեղեցոյ ու ազգին ներքին միասնականութիւնը աւելի ամրապնդելու նախաձեռնութենէն մղուած, Արամ Կաթողիկոս յատուկ ճիգ քափեց, որպէսզի Յունիսի սկիզբը գումարուած Ազգային Ընդհանուր Ժողովը որդեգրէ այս ուղղութեամբ բանաձեւ մը: Ազգային Ընդհանուր Ժողովը որդեգրեց Վեհափառ Հայրապետին առաջարկը: Այս քայլը մեծապէս դրական արձագանգ գտաւ բոլոր շրջանակներէն ներս:

Մակայն հաւաստի աղբիւրներէ կ'իմանանք, թէ Գանատայի նոր թեմի պատասխանատուներ, հակառակ այս բոլորին, անցեալ շաբաթ, յատուկ ժողովով մը Գանատայի առաջնորդ ընտրած են Խաժակ եպս. Յակոբեանը:

Այս կացութեան դէմ յանդիման, Արամ Ա. Կաթողիկոս, գործակցութեան եւ միասնականութեան նոյն նախաձեռնողութենէն առաջնորդուած, Գանատայի թեմական իշխանութիւններու յղուած նամակով մը խստօրէն կը քննադատէ այս քայլը եւ կը մերժէ վաւերացնել առաջնորդի ընտրութիւնը. վերահաստատելով Խաժակ Եպիսկոպոսը որպէս կաթողիկոսական փոխանորդ:

«ՉԱՐՔՕՆՔ», 13 Յուլիս 2002

Հիշեցնենք, որ անցյալ հունվարի 1-ին վերոհիշյալ թեմի կազմութիւնը մեծ վրդովմունք էր առաջացրել ազգային-եկեղեցական շրջանակներում:

Ի պատիվ Կանադայի խորհրդարանի եւ Սենատի հայամետ անդամների

Օրերս Մոնրեալի Սբ. Գր. Լուսավորիչ առաջնորդանիստ եկեղեցում համագաղութային հարգանք է մատուցվել Կանադայի խորհրդարանի եւ Սենատի հայամետ անդամներին, որոնց հետեւողական աշխատանքով հունիսի 13-ին Կանադայի Սենատն ընդունեց Հայոց ցեղասպանության մասին հայտնի բանաձեւը, որը երկրի կառավարությունից պահանջում էր նույնպէս ճանաչել Յեղասպանության փաստը: Մասնավորապէս հարգանք է մատուցվել Սենատի անդամներ տիկին Շըրլի Մահոյիին, պարոնայք Ռեյմոն Մեթլարտեին եւ Մարսել Պրյուդոմին, որոնց դերն անգնահատելի էր այդ գործում: Նրանց հանձնվել է «Կանադահայ համայնքի պատվո անդամ» կոչումը ներկա հասարակության բուն ծափահարությունների ներքո:

Հանդիսության ընթացքում ֆրանսերէն ելույթ է ունեցել Կանադայի թեմի առաջնորդ Հովնան արք. Տերտերյանը եւ բարձրորեն գնահատել արդարության հաստատման գործում սենատորների մատուցած ծառայությունները:

Հանդիսության նախաձեռնողների անունից ֆրանսերէն ելույթ է ունեցել ՌԱԿ Կենտրոնական վարչության անդամ դոկտ. Արշավիր Գյունճյանը, որ հիացմունքով է արտահայտվել այլազան խոչընդոտների պայմաններում սենատորների ներդրած ջանքերի եւ Յեղասպանության ճանաչման գործընթացը խորհրդարանում հաջողությամբ պսակելու համար:

Դոկտ. Գյունճյանը գնահատանքի խոսք է արտասանել նաեւ այդ գործում կանադահայ տարբեր կազմակերպությունների՝ ՌԱԿ Հայ իրավանց խորհրդի, ՀԲԸՄիության, Թեքեյան մշակութային միության, Պոլսահայերի միության, Եգիպտահայերի ընկերակցության, Իրանահայերի «Բաֆֆի» մշակութային միության լոբբիստական երկարատեւ ջանքերի համար:

Արամ Ա կաթողիկոսը պարգևատրել է Լիբանանում Կանադայի դեսպան Հայկ Սարաֆյանին

23.07.2002-Լիբանանում դիվանագիտակ առաքելությունն ավարտելու առթիվ հուլիսի 22-ին Բիքֆայայի Ս. Աստվածածին մատուռում տեղի է ունեցել Լիբանանում Կանադայի դեսպան Հայկ Սարաֆյանին նվիրված հանդիսություն եւ պարգևատրման արարողություն:

Երեկոյին ներկա էին պետական, քաղաքական, կուսակցական, դիվանագիտական անձինք, ազգային ու միութենական մարմինների ներկայացուցիչներ, հյուրեր: Արամ Ա կաթողիկոսն իր խոսքում ասաց, թէ պետք է գնահատել արժանավորներին, որոնք իրենց կյանքով, աշխատանքով ու գործողություններով հարգանք են ներշնչում: Նա նշեց, որ Հայկ Սարաֆյանը այդ արժանավորներից է: Արամ Ա-ն հավելեց, թէ Հ. Սարաֆյանը պարզապէս հայ դեսպան չի եղել, այլ նա մեծ հարգանք է վայելել Լիբանանում, շփվել հայության հետ ու ներկա եղել համայնքի բոլոր միջոցառումներին եւ չի զլացել առավելագույնն անել հայության համար: Վեհափառը Հայկ Սարաֆյանին պարգևատրեց Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսության ասպետի շքանշանով:

«Հայ համայնքի մասնակցությունը Զվերեկի գարգացմանը»

Վերոհիշյալ թեմայի շուրջ, «Բեթիոմ դե Տրեմբլեյ» դահլիճում, Կանադայի հայ կանանց միության ատենապետուհի դոկտ. Խաթուն Թեմիզյանը դասախոսություն է կարդացել հայ եւ օտար հասարակայնության ներկայացուցիչների առաջ, հաղորդում է «Ապագայ» շաբաթաթերթը: Դասախոսությունը կազմակերպված է եղել «Մշակույթների ժամադրավայր» տարբեր ազգերից բաղկացած ֆրանսախոսների կազմակերպության կողմից: Նշվել են Զվերեկի գրական, արվեստի, ուսուցչական, քաղաքական եւ տնտեսական մարզերում աշխատող բազմաթիվ հայազգի ականավոր դեմքերի անունները, որոնց թվում նաեւ այդ կազմակերպության պատվավոր նախագահ Մարիվոն Գենտերճյանի անունը, որը մի շարք պատվոգրերի ու շքանշանների արժանացած ամենահարգված երաժշտաբանն է քաղաքում: Գեղարվեստական բաժնում լավել են հայկական երգեր, որոնցից յուրաքանչյուրի մասին

Ֆրանսերենով հակիրճ տեղեկություն է տվել Քրիստինե Գույումճյանը: Դաշնամուրով ընկերակցել է Սիրվարդ Նշանյանը:

Վախճանվեց Յուսուֆ Քարշը

Կիրակի օրը՝ յուլիսի 14-ին կեսօրից հետո CNN հեռուստակայանը հայտնեց, որ Բոստոնում 93 տարեկանում վախճանվել է համաշխարհային հռչակի արժանացած հայազգի լուսանկարիչ Յուսուֆ (Հովսեփ) Քարշը: Նա մահացել է, ըստ ինտերնետային տեղեկատվության, Բրիգհեմ հիվանդանոցում, շաբաթ օրը, հետվիրահատական բարդություններից:

Ծնվել է 1908 թ. դեկտեմբերի 23-ին Արեւմտյան Հայաստանի Մերտին քաղաքում, որը 1915-ին դառնում է թուրքական վայրագությունների ամենաստոր դրսևորումների թատերաբեմը: Նրա հարազատներից շատերն են զոհվում, իսկ քույրը մահանում է քննարկ տիֆի համաճարակից: Խորտակված ընտանիքին հաջողվում է փախչել Սիրիա՝ Հալեպ: Մի քանի տարի անց՝ 1924-ին Յուսուֆին ուղարկում են Կանադա՝ միանալու հորեղբայր Ջորջ Նաքաշին, որին երբեք չէր տեսել եւ որը լուսանկարիչ էր Շերբրուկում (Քվեբեկ): Վերջինիս օժանդակությամբ նրա երագանքն իրականություն է դառնում: Աշակերտում է նաեւ բոստոնաբնակ հայ լուսանկարիչ Ջոն Կարոյին, որը, իր իսկ խոսքերով, «սովորեցրեց տեսնել եւ տեսածը մտապահել»:

Առաջին արվեստանոցը բացում է 1932-ին: Իսկ մեծագույն հնարավորությունը հայտնվում է 1936-ին, երբ լուսանկարում է Կանադայի ընդհանուր կառավարիչ լորդ

Թուլիսմուրիին, վարչապետ Մաքենզի Կինգին եւ Կանադայում հյուրընկալված Մ. Նահանգների նախագահ Ֆրանկլին Ռուզվելտին: Գրանից հետո նա լուսանկարում է Ռիմսթոն Չերչիլի ամենահայտնի լուսանկարը: «1941-ի դեկտեմբերի վերջին Չերչիլն Օտտավա եկավ խորհրդարանի առաջ ելույթ ունենալու: Կանադայի վարչապետը ցանկություն հայտնեց, որ նրան լուսանկարեմ: Ես մեկ օր դրան նախապատրաստվեցի: Հաջորդ օրը, երբ արվեստանոցս մտավ, այնտեղ նրան սպասում էին մի բաժակ խմիչքն ու սիգարը: Միացրեցի լույսերը: Հանկարծակիի եկած «փ՛նչ է կատարվում» բղավեց: Հարցրի, թե կարելի՞ է նկարել նրան: «Միայն մեկ անգամ», ասաց նա սիգարը բերանին: Ես մոտեցա, սիգարը զգուշությամբ հանեցի բերանից եւ մինչ վերադառնում էի իմ խցիկը, նա այնպիսի տեսք էր ընդունել, կարծես տեղն ու տեղն ինձ բզկտելու էր», հիշում է Քարշը:

Դժկամորեն սիգարից զրկված Չերչիլի խոժոռ դեմքն այնքան տպավորիչ է ստացվում, որ մեծ աղմուկ է բարձրացնում եւ հետագայում դրոշմանիշների վրա տպագրվում: Լուսանկարել է նաեւ այնպիսի հայտնի դեմքերի, ինչպիսիք են դը Գոլը, Ներուն, Ժակլին Քենեդին, Խրուշչովը, Կաստրոն, Գազարինը, Պիկասոն, Հեմինգուեյը, Մոեմը, Սիբելիուսը, Շոուն, Թեյլորը, Հեյբոռնը եւ այլն:

«Երբ անվանի մարդիկ անմահանալու մասին են մտածում, նրանք Քարշի մոտ են գնում», գրել է Ջորջ Պերրին լոնդոնյան «Սանդեյ Թայմսում»: 1997-ին Օտտավային ցտեսություն ասելով, նա իր կնոջ՝ բժշկագիտության մասնագետ Էստրելիտայի հետ տեղափոխվում է Բոստոն, իր դասական դիմանկարներից մի փոքր հավաքածու թողնելով 16 տարի իր տուննստուդիան հանդիսացող Շատո Լորիելում: Նրա լուսանկարները ցուցադրվել են Նյու Յորքի Մետրոպոլիտեն, Ժամանակակից արվեստի եւ Մենտ Լուիսի թանգարաններում, Կանադայի ազգային պատկերասրահում (Օտտավա), Փարիզի ազգային գրադարանում եւ այլուր:

ԱՄՆ-ի եւ Կանադայի մի քանի համալսարաններ նրան շնորհել են իրավաբանական գիտությունների եւ արվեստագիտության դոկտորի աստիճաններ: Լուսանկարչության մասին հրատարակել է գրքեր, կարդացել դասախոսություններ: Ելույթներ է ունեցել Ֆինլանդիայում, Գերմանիայում եւ ԱՄՆ-ում կայացած լուսանկարչության համաշխարհային համագումարներում: Տասնմեկ երկրներում նրա լուսանկարները պատկերվել են դրոշմանիշների վրա: «Նա աշխարհի մեծագույն դիմանկարային լուսանկարիչն է», ասել է Քարշի մասին Սնոուդոն անունով ամերիկացի մի լուսանկարիչ: Նրա մոտ լինել նշանակում էր համաշխարհային ճանաչում ձեռք բերել: Էլ Ալամեյնի բրիտանացի ֆելդմարշալ, հայտնի հրամանատար Մոնտգոմերին նրա մոտ նկարվելու արարողությունն անվանել է «ՔԱՐՇացում»: Նա մարդկանց խառնվածքը բացահայտող կախարդ էր, որի գործերն ինչպես գեղագիտական, այնպես էլ պատմական մեծ նշանակություն ու արժեք ունեն:

Հարկ է նշել, որ Քարշի մահվան լուրը լայն արձականք գտա միջազգային, մասնավորապես կանադական զանգվածային լրատվական միջոցներում, և Կանադայի վարչապետ ժ. Կրետիանը հատուկ ցավակցական նամակ է հրապարակել: Օտտավայի Science and Technology Museum-ը (Գիտության և տեխնոլոգիայի թանգարան) հատուկ մի տաղավար է հատկացրել Յուսուֆ Քարշին, որի կենսագրական տվյալների բաժնում նշվում է նրա հայկական ծագման և ծննդավայր Հայաստանի մասին:

Ֆրանսերեն գիրք՝ ցեղասպանությունը վերապրած կնոջ մասին

ՓԱՐԲԶ, 1 ՕԳՈՍՏՈՍ, ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ: Փարիզում լույս է տեսել հայկալժիրական ծագմամբ հեղինակ Ֆարիդ Բուդելալի «Մեմե դ'Արմենի» («Հայաստանցի տատիկը») վերնագրով պատկերագիրքը:

Իր բովանդակությամբ աննախադեպ այս գիրքը, ըստ «Ազատության», մեծ հետաքրքրությամբ է ընդունվել հայ համայնքում: Այն ունի ինքնակենսագրական բնույթ, որի հերոսի՝ մահմեդական դավանանքի տեր փոքրիկ Մահմուդի, կյանքը փոխվում է այն ժամանակ, երբ նա հայտնաբերում է իր քրիստոնյա, ցեղասպանությունից փրկված հայ տատիկին, որն ամուսնու մահից հետո Ալժիրից գալիս է Ֆրանսիա եւ հաստատվում որդու ընտանիքում: Չնայած հայկալժիրական ամուսնությունները հազվադեպ են, բայց հեղինակի տատը՝ Մարի Պետրոս Կարամանյանը, ինչպես ցույց է տալիս նրա անունը, հայ էր: «Պապս հանդիպել էր նրան դարակցի, Թուրքիայում, ամուսնացել, մինչդեռ մեծ մորս ընտանիքը գոհ էր գնացել թուրքական հալածանքներից, նրանք արտագաղթել են Թուրքիայից եւ մեկնել Ալժիր, ուր ծնվել է հայրս»,- հայ համայնքի հետ ունեցած մի հանդիպման ժամանակ պատմել է գրքի հեղինակը: Հեղինակի խոսքերով, նրա տատը խորապես հավատացյալ էր, եւ այն, ինչ պահպանել էր Հայաստանից, ամենից առաջ հավատն էր: Նա երբեք չէր խոսում իր ընտանիքի պատմության, ցեղասպանության մասին: «Չնայած դրան, ես միշտ էլ տեղյակ եմ եղել այդ պատմությանը», ասել է հեղինակը: «Մեմե դ'Արմենի» գրքում հայ տատի արցունքներն են պատմում ամեն ինչ այն ժամանակ, երբ նա, իր բազմանդամ ընտանիքի լուսանկարը ցույց տալով թոռանը, բացատրում է, թե ոչ իր ծնողները եւ ոչ էլ իր ընտանիքի մյուս անդամները չեն մահացել իրենց բնական մահով:

Կոնգրեսի հայկական հարցերի հանձնաժողովի անդամների թիվը հասավ 120-ի

Ամերիկայի հայկական համագումարը (ԱՀՀ) տեղեկացնում է, որ Կոնգրեսի հայկական հարցերի հանձնաժողովը համալրվել է եւս վեց ամերիկացի օրենսդիրներով՝ Լուի Քափս (դեմոկրատ Կալիֆոռնիայից), Դեյվիդ Դրեյթեր (հանրապետական Կալիֆոռնիայից), Ջու Լոֆգրեն (դեմոկրատ Կալիֆոռնիայից), Կարեն Մակքարթի (դեմոկրատ Միսսուրիից), Դայանա Վաթսոն (դեմոկրատ Կալիֆոռնիայից) եւ Չակա Ֆաթահ (դեմոկրատ Ֆիլադելֆիայից): Այսպիսով, Կոնգրեսի հայկական հարցերի հանձնաժողովի անդամների թիվը հասավ 120-ի, որոնցից 36-ը՝ Կալիֆոռնիայից:

Հանձնաժողովն ուշադրության կենտրոնում է պահում ԱՄՆ-Հայաստան, ԱՄՆ-Ղարաբաղ հարաբերությունները, ղարաբաղյան հակամարտության խաղաղ կարգավորման գործընթացը, Թուրքիայի եւ Ադրբեջանի կողմից շարունակվող Հայաստանի եւ ԼՂԼԻ շրջափակումը, Հայոց ցեղասպանության ճանաչման հարցը: Հանձնաժողովի համանախագահներն են հանրապետական Ջո Նոլենբերգը եւ դեմոկրատ Ֆրենք Փալոնը: Վերջինս պատրաստվում է մոտակա օրերին ժամանել ԼՂՀ՝ հետեւելու օգոստոսի 11-ին կայանալիք նախագահական ընտրություններին:

Իսրայելում հրատարակության պատրաստված «Ցեղասպանության հանրագիտարանը» Աթթուրքին համեմատում է Հիտլերի հետ

ՍՏԱՄԲՈՒԼ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: «Սաբահ» օրաթերթը ուշագրավ տեղեկատվություն է հայտնում այն մասին, որ Թուրքիայի խորհրդարանի գրադարանում ներկայացված երկհատոր «Ցեղասպանության հանրագիտարանը», որ տպագրության է պատրաստվել Իսրայելում եւ հրատարակվել ԱՄՆ Կալիֆոռնիայի նահանգում անարգում է Աթթուրքին եւ Հայոց ցեղասպանության մասին տվյալներ է պարունակում: Մասնավորապես հանրագիտարանում Աթթուրքի անունը համեմատվում է Հիտլերի եւ Հիմլերի հետ: Անդրադարձ կա թե 1915 թ. Հայոց եղեռնին, թե 1909 թ.-ի Ադանայի ջարդերին:

Թուրք պատմաբան Թյուրքբայա Աթաովը, որ Հայկական հարցի շուրջ մոտ 80 գրքերի հեղինակ է, այս առիթով հայտարարել է. «Հնարավոր չէ պատկերացնել մի այլ հանրագիտարան, որում այսքան շատ թվով սխալներ լինեն: 1999 թ.Լին շքեղորեն հրատարակված գիրքն ամբողջությամբ արտահայտում է հայկական տեսակետները: Անկարայում Հայկական ուսումնասիրությունների կենտրոն կա, արդյոք իրենք այս գրքից տեղյակ չե՞ն»: Ուշագրավ է, որ նախքան բացահայտումը գիրքը մի քանի ամիս ցուցադրված է եղել թուրքական խոր-հրդարանի գրադարանի ցուցափեղկում:

Փողոց հայ բժշկի անունով

Պավիա (Իտալիա) քաղաքի մոտակայքում գտնվող Դորնո գյուղաքաղաքի փողոցներից մեկը վերջերս վերանվանված է հայազգի բժիշկ Օննիկ Ավագյանի անունով, հաղորդում է Կանադայի «Ապագայ» շաբաթաթերթի հունիսի 10-ի համարը:

Ավագյանը ծնվել է 1905-ին եւ բժշկական կրթությունն ստացել է Դորնոյում: 1943-45 թթ. պատերազմի տարիներին եղել է ազգային ազատագրական կոմիտեի՝ «Գայրոլի» խմբի հրամանատար: Ամուսնացած է վիեննաբնակ Հերմինե Արսլանյանի հետ եւ 1966ին պարգևատրվել է Իտալիայի Հանրապետության Ասպետի տիտղոսով: Մինչեւ իր մահը՝ 1975թ., նա սարկավազ է եղել Միլանոյի Սուրբ Քառասուն Մանկունք Հայ առաքելական եկեղեցում, որտեղ փողոցի բացման հաջորդ օրը հոգեհանգստյան արարողություն է կատարվել: Իսկ փողոցի վերանվանման առիթով խոսք առնելով, քաղաքապետ Նեկրոցինին անդրադարձել է Օննիկ Ավագյանի օրինակելի անձնավորությանը որպես մարդ, բժիշկ, քաղաքապետ ու քաղաքացի եւ բարձր գնահատել նրա արժանիքները:

ՅԱՎԵՐԺԱԿԱՆ ՅԱՅԱՍՏԱՆ

**Չեռս մաշվի դառնա ի հող,
Գործս մնա հիշատակող:**
միջնադարի հայ անանուն գրիչ

ՀԱՎԵՐԺԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ հուշակոթողը հայ ժողովրդի ոգու քարակերտ դրսևորումն է, նրա հազարամյա անցած ուղու յուրօրինակ պատկերումը քարի մեջ: Այն հայ ժողովրդի անցյալի, ներկայի և ապագայի քարեղեն մարմնացումն է:

Հուշակոթողի պատկերն է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ նորահաստատ պետականությունը խորհրդանշող առնակամացող երիտասարդի կերպարը, որը կիսադարձի մեջ, կարծես, ճիգ է անում վերջնականապես ազատվելու իրեն կաշկանդող կապանքներից և խոյանալու առաջ: Կերպարն ընդհանրական պատկեր է և իր մեջ ամբարել է հայ ժողովրդի աննահանջ պայքարի, հաղթանակի ձգտման և անսակարկ նվիրումի զգացումը: Ցանկացողը նրա մեջ կարող է տեսնել և՛ հաղթանակի աստված Վահագնին, և՛ ազգային դյուցազնավեպի հերոս Մասունցի Դավթին, և՛ Ազոավաբարից դուրս եկող Փոքր Մեդին, և՛ մեր անցյալի ու նորօրյա ազատամարտի նվիրյալներին: Ամեն մեկն իր հոգու պատկերը կարող է փոխանցել կերպարին:

Երիտասարդի պատկերաբանդակը խարսխված է հաստատուն և անասան հիմքի վրա, որի շրջագրծով քանդակված են հայ ժողովրդի ինքնության հիմքը կազմող, նրա ոգին ձևավորող և նրա ընթացքը պայմանավորող խորհրդապատկերները:

Ճակատահայց մասում իշխում է իր հյուծված գավախին կերակրող, մահվան դուռը հասած, բայց մահվան հետ չհաշտվող հայ մոր կերպարը: Սա հայ ժողովրդի անցյալի ամենաողորեգական էջի՝ ՀԱՅՈՑ ՄԵՇ ԵՂԵՆՆԻ, պատկերումն է: Մայրը կարծես վերջին ջիգով աղաղակում է պապանձված արդարության մասին: Նրա ջղապինդ աջը վեր է բարձրանում՝ արդեն ոչ թե խնդրելու, այլ պահանջելու արդարությունը: Խորաքանդակը կողմնորոշված է դեպի արևածագ և ամեն օր նորանում է արևի առաջին շողերի հետ:

Նույն՝ արևելահայաց, մասում պատկերված ԿԱԿԱԶԸ ներկայացնում է Օտտավա քաղաքը և հարգանք է այն քաղաքի նկատմամբ, որ տեղակայված է այս հուշակոթողը: Միևնույն ժամանակ, այն խորհրդանշում է Կանադայի հայ համայնքը, քանի որ նաև նրա լավագույն գավակներից մեկի՝ Մալաք Քարչի, տասնամյակների բարձրարժեք աշխատանքի շնորհիվ էր, որ կակաչն արժանացավ խորհրդանշային ճանաչման: Կակաչը հայ և կանադացի ժողովուրդների բարեկամության արտահայտումն է:

Հայաստանն առաջին քրիստոնյա պետությունն է աշխարհում: Որպես առաջին քրիստոնյա պետության գավակներ հայերն անձնագոհ նվիրումով են տարել իրենց հավատը դարերի փորձությունների միջով: ԽԱԶԻ

պատկերն ամբողջացնում է հուշակոթողի ճակատահայաց մասը: Խաչին առնթեր քանդակված է խաչածև ՍՈՒՐԸ: Հավատը եղել է մեր ինքնապաշտպանության սուրը և ինքնապաշտպանության սուրը եղել է մեր հավատը: Սուրի և խաչի հովանու ներքո երեք խորանների մեջ առանձին առձանիկներով պատկերված են Հիսուս Քրիստոսը, Մարիամ Աստվածամայրը և Գրիգոր Լուսավորիչը:

Հյուսիսահայաց մասում ԱՐԱՐԱՏ լեռից իջնող ՆՈՅ ՆԱՀԱՊԵՏՆ է: Նրա պարզած ձեռքում աղավկին է՝ որպես խաղաղության խորհրդանիշ և որպես նոր կյանքի սկզբի ավետաբեր: Նոյ նահապետի ոտքերի մոտ հաստաբուն ԿԵՆԱՅ ԾԱՌՆ է, որի արմատները խորանում են դեպի քարակերտ պատմության հիմքերը:

Արևմտահայաց մասում տեսանելի է ծնրադիր սրնգահար պատանին: Սրնգահար պատանին հայ ժողովրդի ստեղծագործ ոգու, նրա կենսահաստատ ու աշխատասեր էության դրսևորումն է: Նրա կողքին քանդակված նուռը և խաղողի ողկույզը ոչ միայն դարավոր հայկական-քրիստոնեական խորհրդապատկերներ են, այլև միասնության՝ մեկ ընտանիքի, մեկ ամբողջության գաղափար: Նուռը ճեղքված է և նրա բազմաթիվ հատիկներ ցիրուցան են եղել: Այդ հատիկները մեր մեծ ընտանիքի աշխարհասփյուռ գավակներն են: Նրան վերքը դեռ բաց է:

Հուշակոթողի թիկունքին պատկերված է թևատարած ԱՐԾԻՎԸ՝ որպես խորհրդանիշ անցյալի մեր փառքերի և որպես վկայությունը մեր ազատաբաղձ ոգու: Արծվից քիչ վերև, խուռներամ տերևների մեջ, քանդակված է ԹԻՄԿՈՒՏԵՐԻՎԸ՝ որպես Կանադայի խորհրդանիշ և ի նշան երախտագիրության այն հողի նկատմամբ, որի վրա իրենց ապաստանն են գտել հայ ժողովրդի բազմահազար գավակները:

Հուշակոթողի հեղինակներն են հայաստանցի ճանաչված ու վաստակաշատ քանդակագործ Լևոն Թոքմաջյանը և նրա շնորհաշատ որդին՝ Հայկ Թոքմաջյանը: Հուշակոթողը կառուցվել է Կանադայում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանության նախաձեռնությամբ և Կանադայի հայ համայնքի բազմաթիվ անհատների ու կազմակերպությունների նվիրատվությունների շնորհիվ: Բոլոր նվիրատուների անուններն արձանագրված են Հայաստանի Հանրապետության դեսպանատանը, ինչպես նաև Ցեղասպանության թանգարանում:

Հուշակոթողի բարձրությունը, առանց պատվանդանի, 3 մետր է, իսկ հիմքի շրջագիծն է 5 մետր: Այն կառուցված է Հայաստանից բերված միակտոր մարմարապատյուն տուֆից և կշռում է գրեթե վեցը տոննա: Հուշակոթողը Հայաստանի սահմաններից դուրս միակտոր տուֆից երբևէ կառուցված ամենամեծ հուշարձանն է: Այն ունի եռալեզու (հայերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն) բրոնզածույլ արձանագրություն:

Հուշակոթողի բացումը կատարվեց սեպտեմբերի 21-ին հայոց եկեղեցու, համայնքի և կանադահայության և դեսպանության անձնակազմի և ՋԼՄ-ների մասնակցությամբ:

Օգոստոսի 31-ը գորավար Անդրանիկի հավերժության օրն էր
Զորավար Անդրանիկ
ՅՅՆԻ ՅԿ 75-ՅՄՔ ԻՇ ՅԵՁՇԻ

Քանի կա հայ ժողովուրդը՝
Անդրանիկը անմահ է...
Մարշալ Քաղամյան

1927 թ. օգոստոսի 31-ին հեռավոր Ամերիկայի Ֆրեզնո քաղաքի Չիքո առողջարանում իր երկրային կյանքին հրաժեշտ տվեց հարկադրյալ տարագրության մեջ գտնվող «Արարատի մման վեհ եւ նրա գազաթի ձյունի մման անբիծ» մեծ հայր՝ Զորավար Անդրանիկը:

Հոգվածում չենք ներկայացնելու անգուգական հերոսի 30-ամյա պայքարի տարեգրությունը: Վերջին տասնամյակում, փառք Աստծո, իրար հետեւից Հայաստանում լույս տեսան մի շարք արժեքավոր ուսումնասիրություններ (հեղինակներ՝ մեծ երախտավորներ Անդրանիկ Չելեպյան, Հրայր Սիմոնյան, Համբարձում Կարապետյան, Սողոմոն Սկրտչյան, Ռոբերտ Կարայան), որոնցում համակողմանիորեն վեր է հանված Զորավար Անդրանիկի կյանքի ու գործունեության փառապանծ ուղին:

Հայտնի է, որ գորավարը պատգամել էր ճոխ թաղում չկատարել, իրեն ընդունել որպես ազգի համեստ մի գինվորի, սակայն հայտնի է, որ թե Ֆրեզնոյում եւ թե Փարիզում, իսկ հետագայում առավել եւս հայրենիքում ինչպես գորավարին հավերժության ճանապարհեցին համաժողովրդական եւ պետական ամենաբարձր մեծարանքով:

Այն ժողովուրդը, որը հարգել գիտի իր հերոսներին, անմահ է:

Այժմ Երեսնի Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ մայր տաճարի հարեւանությամբ մի քանի ամիս է, որ ընթանում են շինարարական աշխատանքներ, փոքրիկ հուշաքարից տեղեկանում ենք, որ կառուցվում է հուշակոթող՝ նվիրված Զորավար Անդրանիկին:

Այսպիսով իրականանում է «Զորավար Անդրանիկ» Հայոց համագային միության եւս մեկ ծրագիրը՝ շնորհիվ Հայաստանի պաշտպանության մախարարության ջանքերի եւ նյութական աջակցության, ինչպես նաեւ ամերիկաբնակ մեր հայրենակից, արմատներով վանեցի, եղեռնից փրկված ծնողների գավակ Վահրամ Շիրինյանի 75000 դոլար նվիրատվության:

Հեռու չէ այն օրը, երբ ազգովին կտեսնենք կառուցվող թանգարանապատվանդանի վրա վեր խոյացած հերոսի հուշարձանը (հեղինակ՝ տաղանդավոր քանդակագործ Արա Շիրազ, ճարտարապետ՝ անվանի վարպետ Ալան Մխիթարյան):

Հուշարձանը ձուլվում է բրոնզից, շուրջ 9 մետր բարձրությամբ, տեղադրվելու է գրեթե նույն բարձրությամբ, բրգածե, գրանիտե պատվանդանի վրա:

Արձանը պատկերում է Զորավար Անդրանիկին վեհաշուք, հաղթ բազկի մեջ արդարության սուրը վեր պարգած, ասպանդակներով հեծյալի տակ ծառս եկող գույգ մծույզներին զսպած: Գալիքի հավատով...

Հոգվածի շրջանակից առայժմ դուրս եմ թողնում նաեւ շինարարական վարպետներին, շինարարության ղեկավարության նվիրական աշխատանքը, խոսքս այն մասին էլ չի լինելու, թե ինչ բարդ եւ դժվարին գործ են կատարում հայրենիքում մի քանի հոգի մնացած արձանագործ վարպետները, որոնք, ինչպես եւ շինարարները, իրենց ղեկավարների՝ Խորր Միրզոյանի, Լեւոն Մկրտչյանի անմիջական մասնակցությամբ եւ Արա Շիրազի ու Ալան Մխիթարյանի մշտական ուշադրությամբ ձգտում են նշված ժամկետին ավարտել կառույցը:

Հաճախ եմ այցելում շինարարներին եւ այժմ ցանկանում եմ ընթերցողներին հայտնել ուրախությունս՝ կապված շինարարության շուրջ ժողովրդական հարգանքի դրսեւորման մի երեսույթի հետ:

Նախ՝ հաճախ եմ թարմ ժողովներ դրվում շինարարությունն ավետող հուշաքարի վրա: Քիչ չեն դեպքերը, երբ ահել ու ջահել քաղաքացիներ մոտենում են բանվորներին եւ տեղեկանալով, թե ինչ է կառուցվում, տեղնուտեղը խնդրում են բախ ու բրիչ եւ իրենց քրտինքով հարգանքի տուրք են տալիս ազգի պաշտպան հերոսի հիշատակին:

Ահա նրանցից մեկի՝ Մեծ հայրենականի մասնակից, դարսեցու արմատներով, գյումրեցի Կորյուն Ամիրխանյանի հետ գրույցի մասին պիտի պատմեն:

Հարցիս, թե՛ Կորյուն պապ, ի՞նչը դրդեց քեզ բախ վերցնել, նա ասաց, «Բա ողջ կյանքում ազգի համար արյուն, քրտինք թափած Անդրանիկի համար մի կաթիլ քրտինք էլ չթափեմք, եւ ավելացրեց, բա լավ չէ՞ր լինի, որ մի կնքված արկղ էլ լիներ եւ ամեն մարդ իր հնա-րավորության սահմաններում դրամական նվիրատվություն կատարեր շինարարությանը նպաստելու՝ թեկուզ բանվորների ընդմիջման համար, դա բարոյականություն է, դաստիարակություն, ապա մտածելով շարունակեց, ծխողներս մի օր ծխենք եւ դրամը արկղը գցենք, Հրամտը չի աղքատանա, երեսեքը մի պաղպաղակ որ չուտեն, Թամարը չի տուժի, էլի՛ ասեն... Հրաժեշտին ավելացրեց, որ Անդրանիկը հայ ազգի սուրբ փրկիչն է, եւ ազգովին պիտի կառուցվի նրա հուշարձանը: Դիշտը դա կլիներ, կազմակերպել է պետք: Եւ ճիշտ կլինի նաեւ, որ հայոց եկեղեցին ազգի հերոսին հայոց սրբերի շարքին դասի հենց հուշարձանի բացման օրը:

Համաձայն եմ քեզ հետ, կարսեցի Սկրտչի որդի գյումրեցի Կորյուն, մեծ գորավարի անբիծ կերպարը քննություն է բռնել հայոց ազատագրական պայքարի տարեգրության մեջ եւ պետք է որ հերոսի (ինչո՞ւ միայն Անդրանիկի) հիշատակին նվիրված յուրաքանչյուր խոշոր միջոցառում արձագանք ստանա ամեն մի հայի սրտում, առաջնորդվի պետական ամենաբարձր ատյանների կողմից, որպեսզի կայանա համագային հավաքական ջանքեր առաջացող խնդիրների բարեհաջող լուծմանը նպաստելու համար՝ առանց կուսակցական խտրության, հերոսին ծնել է ժողովուրդը, եւ հերոսն իր ժողովրդին է...

ՆՐԱՄՅՐ ՄՈՒՇԵՂՅԱՆ,
«Զորավար Անդրանիկ» ՀՀ միության նախագահ

Շուշին ավելին է, քան հաղթանակը

Էզեր ռազմաշահակասայիտ օրագրիկ

Շար. նախորդ համարից

Ջորի Բալայան

Շուշիի կրակակետի մարումից ավելի քիչ, քան մեկ ամիս առաջ, այդ նույն դժոխային ապրիլի տասին, ադրբեջանական տանկերը եւ գրահատելանիկան խուժեցին հայկական Մարադա գյուղ, ջարդելով ու հրկիզելով բոլոր տները: Մարտական մեքենաների դեկերի մոտ նստած էին ԽՍՀՄ-ի նախկին զինվորները: Դարձյալ այն նույն չորրորդ բանակի այն նույն տխրահեռչակ 23երդ դիվիզիան: Ամբողջ գյուղը մոխրակույտերի վերածեցին: Մոտ յոթանասուն մարդու գնդակահարեցին, տասներկու մարդու ողջևողջ հրկիզեցին, ավելի քան հիսուն, կնոջ ու մանուկների պատանդ վերցրին:

Կեսօրին օգնություն եկավ: Մարտական ծանր տեսիլական, դժոխք ստեղծելով, վերադարձել էր իր բազան: Մարադայում մնացել էին դիակապուտները, որ դիմադրության կամ հակազորի չէին սպասում: Մի քանի տասնյակ արհեստավարժ կողոպտիչներ պառկեցին ուրիշի իրերով լցված պարկերի կողքին: Հրաշքով փրկված մարադացիները, լսելով գյուղի ազատագրման լուրը, վերադարձան տուն: Մեռածներին թաղեցին նույն օրվա երեկոյան: Հաջորդ օրը բարոնուհի Քոքսի գլխավորությամբ «Միջազգային քրիստոնեական համերաշխության» մի մեծ խմբի հետ մենք գնացինք Մարադա: Քոքսի խմբում Բի-Բի-Մի-ի մի հեռուստալրագրող կար, որ նկարահանեց մարդկանց անխացած մարմինները: Մի քանի դիակներ գլխատված էին: Այդ կադրերը ցուցադրվեցին եւ Լոնդոնում, եւ Ժնևում, եւ ռուսական «Վեստի» ծրագրով՝ ապրիլին: Իսկ այդ նույն ժամանակ Շուշիի եւ Աղդամի կրակակետերը շարունակում էին գնդակոծել Ստեփանակերտն ու նրա շրջակայքը: Աշխարհը լռում էր: Շարունակեց լռել նույնիսկ Մարադայի սարսափելի կադրերը տեսնելուց հետո:

Մարադայի ողբերգությունից ուղիղ երկու օր հետո ողջ Ստեփանակերտը տեսավ, թե առավոտից երեկո ինչպես էին ծխի քուլաները բարձրանում հայկական Շոշ գյուղի տարածքից, որն ամենահարմար թիրախն էր Շուշիի

բոլոր կրակակետերի համար: «Բոլոր»: Այո, դրանք շատ էին: Շուշիի ազատագրումից հետո մենք հաշվեցինք շուրջ քառասուն սարքավորված հարթակներ, այդ թվում նաեւ բետոնապատ, ծածկված տարբեր տրամաչափի պարկուճներով:

«Քրիստոնեական համերաշխության» այդ նույն խմբի հետ մենք մեկնեցինք Շոշ: Այս անգամ մեզ հետ էր Ալեքսեյ Սեմյոնովը՝ Անդրեյ Սախարով եւ Ելենա Բոնեթ ամուսինների որդին: Մեկնում էինք ուազիկով՝ խորհրդային ջիպով: Ծնկահար ցեխ էր: Ամբողջ ճանապարհին լավում էին «Գ-րադի» համազարկերը: Շուշիից խփում էին Քարաշենին եւ Շոշին: Մոտենալով գյուղին, տեսանք ամենուրեք ցեխի մեջ սփռված սպանված կովեր, ոչխարներ, ավանակներ: Շոշը հին գյուղ է, որը գովերգել է Լեոնիդ Հուրունցը իր «Իմ սիրելի Շուշիքենը» գրքում: Անվթար մնացած ոչ մի տուն չկար: Բնակիչներին գրեթե բոլորին դուրս էին բերել: Նրանք տեղավորվել էին Ստեփանակերտի նկուղներում, հարազատների մոտ: Գյուղում մնացել էր միայն ինքնապաշտպանության մի ոչ մեծ ջոկատ, որի հրամանատարն էր Ազո Հարությունյանը: Մի քանի կիսավեր գոմերում ապաստանել էին գյուղը լքելուց հրաժարված ծերունիներ ու պառավներ: Մի բակի մոտով անցնելիս այգում հավաքված մարդկանց տեսանք: Թաղում էր: Մահացել էր, ավելի ճիշտ՝ «Գ-րադի» բեկորից զոհվել էր Շոշի ամենատարեց կինը՝ Նուբար Միմոնյանը: Քանի որ գյուղի գերեզմանոցը բլրի գագաթին էր, իսկ այնտեղ անընդմեջ ոմբակոծվում էր, որոշել էին նրան թաղել տան բակում: Լեդի Քոքսը եւ Ալյոշա Սեմյոնովն առաջարկեցին մասնակցել թաղմանը: Ահա գրառումը, որ կատարել են այն ժամանակ Շոշում. «Նուբար Միմոնյան: Հարյուր հինգ տարեկան: Բեկորը կպել է կրծքին: Միանգամից չի մեռել: Գիտակցությունը տեղն է եղել: Հայաստանի հեռուստադիտողները պետք է որ լավ հիշեն այդ փոքրիկ, ցամաքած, թթի չիր դարձած զառամյալ կնոջը: Եկվոր հեռուստալրագրողները նկարահանել ու քանիցս ցուցադրել են նրան: Հարազատները պատմում էին, որ կենդանի ժպիտը սատել էր նրա մոմագույն դեմքին: Հագիվ շունչ առնելով, պատմում էր որդու եւ թոռան մասին, որ ամիսուկես առաջ զոհվել էին Քարինտակի մոտ: Արդեն մարելով, նա շարունակում էր ժպտալ: Դեմքը խաղաղ էր, ասես ցուցադրաբար արհամարհում էր կրծքի ցավը: Ժպտալով նայում էր իր բազմաթիվ թոռներին ու ծոռներին, որ ավտոմատները ձեռքերին շարվել էին նրա շուրջը: Նա չէր անհանգստանում իր ավերված գյուղի համար, որը երբեք չէր լքել իր հարյուր հինգ տարիների ընթացքում: Նուբար տատիկը գիտեր, որ տունը միշտ էլ կարելի է շինել, կարետո է, որ հողը ազատ լինի: Փոքրիկ ու թեթեւ մարմինը ամփոփեցին հակատանկային արկերի կանաչ արկղի տախտակներից հապշտապ շինված դագաղում: Հանգուցյալին հենց հողին հանձնելու պահին գյուղով մեկ տարածվեց պայթյունների դղիղը: Չնայած ցեխին ու ջրափոսերին, դանդաղ մաղող անձրեւին, չոր հողի ամպեր բարձրացան օր»:

Դա 1992 թվականի ապրիլի 12-ին էր: Նուբար Միմոնյանի թաղումից հետո՝ դեռ քսան օր շարունակվում

էր հիմնահատակ արված գյուղի ոմբահարումը բազմաթիվ կրակակետերից: Ամբողջ աշխարհը, այդ թվում նաեւ ՄԱԿ-ը, նրա դուստր հիմնարկությունները, ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհուրդը, ժնեյան եւ Հաագայի կոնվենցիաները գտնում են, որ խաղաղ բնակչության դեմ ուղղված ամեն մի կրակակետ անհրաժեշտ է մարել հնարավոր բոլոր միջոցներով: Միայն աղբբեջանական իշխանություններն են, որ արհամարհելով Շուշիից արձակ-ված չարաղետ «Գ-բաղի» տարածած մահը, կրակակետերի վերացումը համարում են... «օկուպացիա»:

Աստված իմ, ցավալիորեն հարազատ Շուշին, որտեղ դարեր շարունակ հողին են հանձնվել իմ տասնյակ, եթե ոչ հարյուրավոր, եթե ոչ հազարավոր հարազատները, դարձել է քաղաքներէշ, կրակակետ, որ մահ է սփռում հայերի վրա: Ամեն մի բարձունք ու թումբ, ամեն մի հարթակ, ամեն պատուհան վերածվել է երկարատե կրակակետի: Գարնանային սպրիլը, որ ներառում էր իննսուներկուսի երեսուն դժոխային գիշեր ու ցերեկ, պարտավորեցնում էր մեզ ոչնչացնել մահվան հրեշավոր ակունքը: Ապրիլի վերջին օրերին ես արդեն գիշերում էի միայն շտաբում, Կոմանդոսի հարեւան սենյակում: Եվ ոչ մի բույս չէի բաժանվում իմ ծոցատետրից: Նկատել էի, որ Արկաղիի սեղանին նույնպես միշտ բաց է մոմլաթե կազմով հաստ տետրը: Նա պարբերաբար գրառումներ էր կատարում, նշում թվեր, աշխարհագրական անուններ, թվականներ: Մի անգամ, չթաքցնելով տարակուսանքս, հարցրի. «Գ-բողը տանի, ես արդեն խառնում եմ օպերացիան սկսելու օրը: Ասա, վերջապես ե՞րբ ենք գնում Շուշիի վրա»: Արկաղին լռեց, մի փոքր կենտրոնացավ, լրջացավ եւ արագւարագ ասաց. «Հարցադրումը ճիշտ չէ, կոմիսար: Ինձ պետք է ուրիշ բան հարցնել: Այն մասին, թե ինչ, ինչից եւ որքան է հարկավոր Շուշին գրավելու համար: Այդ ժամանակ ես կպատասխանեմ, նայելով ծոցատետրիս, ինձ հարկավոր է չորս հարյուր տոննա վառելիքային, ամենաբիշը հազար «Գ-բաղ» հրթիռ: Այնուհետեւ կարող եմ գլխիդ թափել թվեր, թվականներ, գումարեղիներ, այդ թվում նաեւ կենդանի ուժի եւ հացի, կապի միջոցների: Իսկ այդ ամենը կարելի է տեղափոխել միայն օդով՝ ՄԻ-8-երով եւ ՅԱԿ-40-ներով, որոնք իրենց որովայնի մեջ տեղավորում են 2ւ3 տոննայից ոչ ավելի: Եվ թշուրմ են միայն լավ եղանակին ու դեռ շատ էլ խոցելի են: Այնպես որ, ժամկետի մասին պետք է հարցնել ուղղաթիռավարների հրամանատար Սերգեյ Վանցյանին: Նրանցից՝ այդ օդաչուներից է կախված ամեն ինչ: Ինձ մոտ այդ ամենը գրված է բացարձակ թվերով ու տոկոսներով: Եվ այն, թե որքան վիրակապանյութեր են հարկավոր վիրավորների համար, որքան արյան փոխարինող նյութեր, ցավագրկող միջոցներ: Ու այդ ամենը նույնպես օդով պետք է տեղափոխվի: Բոլորին պետք է ոտքի հանել: Ամբողջ սփյուռքին, ամբողջ հայությանը: Այ, երբ ծոցատետրիս բոլոր տողերի դիմաց թռչնակներ կդնեմ, այն ժամանակ թեզ կհայտնեմ ճշգրիտ օրը»:

Չեմ կարծում, որ Կոմանդոսին հաջողվեց ծոցատետրում դնել բոլոր թռչնակները: Բայց համոզված կասեմ, որ այն ժամանակ «Էրեբունի» օդանավակայանում գիշերցերեկ աշխատում էին կյանքի թելադրանքով ստեղծված «Արցախ» հայրենակցություն» հասարակական կազմակերպության ակտիվիստները, հարյուրավոր երեսնցիներ, որ զբաղվում էին ոչ միայն տակառատարաների ու վառելիքայինի հարցերով, այլև՝ բեռնման ու բեռնաթափման: Ժամանակին տեղ հասան բուժանյութերը, որը բերեցին «Քրիստոնեական համերաշխության» ներկայացուցիչները, «Ալինկո» կապի միջոցները, որ նշանակված ճիշտ ժամկետին տեղ հասցրեց լուսանջեղեցի բժիշկ Վարդգես Նաջարյանը, որին օգնում էր Գ-ուրզեն Մելիքյանը: Չէ որ ծոցատետրիս մեջ գրի եմ առնում միայն այն, ինչ իմացել ու տեսել եմ սեփական աչքերով, կամ այն, ինչ սեփական ուժերով կարողացել եմ կազմակերպել ինքս: Բայց չէ որ պատահում էր, որ շաբաթական երկուներեք անգամ Երեսան էին թռչում Ռոբերտո ու Մերժը, կամ գալիս էին Վազգեն Սարգսյանը, դաշնակցության ակտիվիստներն ու ուրիշ շատերը:

Ամեն օր Կոմանդոսի նշանակած ժամին շտաբում հավաքվում էին իրենց ուղղության կամ, ինչպես գլխավոր հրամանատարն էր ասում, քարտեզի սլաքի համար պատասխանատու հրամանատարները: Քննարկում էին բոլոր ուղղությունների գործողությունների մանրամասները: Տեսնել էր պետք, թե շտաբի տարածքում ինչպես էին գրուցում Արկաղի Տեր-Թադեոսյանն ու Մոնթե Մելքոնյանը (Ավոն): Արկաղին ջանում էր հայերեն խոսել այնպես, որ հասկանալի լինի Ավոյին: Իսկ վերջինս ավելի արդյունավետ շփումների համար սովորել էր զենքերի, ռազմամթերքի ու փոխադրամիջոցների անունները ռուսերեն:

Մի քանի երեկո շարունակ բոլոր հրամանատարները հավաքվում էին շտաբում՝ օպերատիվ քարտեզի շուրջ: Քննարկում էին գործողությունների մանրամասները բոլոր ուղղություններով: Տեսնել էր պետք, թե ինչպես էին ձայները գլուխները գցած իրար հետ վիճում Սամվել Բաբայանն ու Վալերի Բալայանը: Տեսնել էր պետք, թե որքան հանգիստ ու հստակ էր բացատրում խնդիրները զեներալ Գ-ուրզեն Գալիբալթայանը: Տեսնել ու լսել էր պետք, թե քննարկումները ինչպես էր ամփոփում Կոմանդոսը:

Վերջապես երկու անգամ եղանակի պատճառով ժամկետը փոփոխելուց հետո հայտնվեց վերջնական օրը. «իննսուներկու թվականի մայիսի յոթի գիշերվա լույս ութի երկուսն անց երեսուն րոպեին»:

Մայիսի յոթի երեկոյան, ժամը վեցին ես մի յուրօրինակ անակնկալ կազմակերպեցի բոլոր նրանց համար, ովքեր գտնվում էին շտաբում, պատրաստվելով, որ կեսգիշերին գնան հրամանատարական կետ, որտեղից իրականացվելու էր օպերացիայի ղեկավարումը:

Խնդրեցի Կոմանդոսին շտաբի բակում շարք կանգնեցնել բոլոր նրանց, ովքեր նրա եւ գեներալ Դալիբալթայանի հետ գտնվելու են կողք-կողքի հրամանատարական կետում: Ուղիղ տասնյոթն անց հիսունհինգ բուլեին մեր առջեւ հայտնվեց՝ իր եպիսկոպոսական ամբողջ հանդերձանքով Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Մարտիրոսյանը: Նա օրհնեց օպերացիայի սկիզբը: Մի սրտաճմլիկ հպարտ հուզմունք համակեց մեզ բոլորիս այն գիտակցությունից, որ շոշափելի ու իրական մասնակիցն ենք պատմական մի պահի, որում արտահայտվում էր հենց այն հավատն ու հաղթանակի պարտավորվածությունը: Կոմանդոսը երդվեց, որ մենք Աստծո կամոք կկատարենք մեր ժողովրդի հրամանը:

Ուղիղ կեսգիշերին շուրջ տասը մեքենա ճանապարհ ընկան: Ես գեներալ Դալիբալթայանի հետ գտնվում էի քողարկված «Նիվայում»: Բոլոր լուսարձակներն անջատված էին: Միայն առաջին մեքենայի փոքրիկ լապտերներն էին նշողվում: Մենք քաջ գիտեինք, որ Շուշիի բոլոր կրակակետերից հրաշալի երեւում է նույնիսկ հեռավոր քառասուն վատտանոց լապտերի լույսը:

Կես ժամում հասանք հրամանատարական կետ:

Ճարտունակելի

Հայոց ցեղասպանության ռազմավարական հետեւանքները

անջատանջատ ճգնել իրենց ընտանիքների տարրական ֆիզիկական գոյությունն ապահովելու համար:

Հոգեբանական վնասվածք

Սկիզբը նախորդ համարում

Հայաստանի նահանգներն ու գավառները սոսկ տարածք չէին, այլ հինգհազարամյա կենսատարածք ու հայրենիք: Ցեղասպանության առաջին փուլը հետեւանքն այն է, որ հայերին օտարացրել է անջատել են իրենց կենսատարածքից: Ռազմավարական առումով կենսատարածքի կորուստը գրկել է հայերին պաշտպանական մի քանի շրջան ունենալու նախկին հնարավորությունից. մնացել է մի բոռ Հայաստան՝ ընդամենը մի վերջին միայնակ ամրոց: Նա այլևս նահանջելու, ուժերը վերախմբավորելու տեղ չունի: Հայաստանն այլևս ռազմական ոչ մի պարտության իրավունք չունի: Այլապես՝ դա կլինի Հայաստանի ու, հետեւաբար, հայ ազգի վերջը:

Մշակութային կորուստներ

Անթիվ է անհամար են մեր մշակութային կորուստները: Դրանք ոչ միայն առանձին ու անջատ եկեղեցիներ են, ճարտարապետական գանազան անկրկնելի շինություններ ու կոթողներ, այլև՝ հինգ հազար տարվա ընթացքում այդ հողի վրա ստեղծված ամրոցներ, քաղաքներ ու գյուղեր, այլև՝ տասնյակ հազարավոր մատյաններ, որոնցում ամփոփված է եղել ժողովրդի հանճարն ու գիտելիքը: Միայն մեկ խոսուն փաստ, այսօր ամբողջ աշխարհում կա մոտավորապես այնքան հայերեն ձեռագիր մատյան, որքան ոչնչացվել է Եղեռնի ժամանակ: Անգին տեղեկություններ ու գաղտնիքներ են ոչնչացվել, կորելզգնացել, մեզ գրկելով մեր նախնիների ստեղծած հոգեւոր ժառանգությունից, մեզ կտրելով նրանց մտքից ու ոգուց:

Նյութական կորուստներ

Ցեղասպանության ենթարկված արեւմտահայության ամբողջ ունեցվածքի է գույքի բռնագրավումն ու թալանն ստիպեց վերապրած գանգվածներին տանանայակներ շարունակ գրադել ոչ թե ազգային հավաքական կյանքը հարստացնող է ամրապնդող ստեղծագործ աշխատանքով, այլ չարքաշորեն,

Հոգեբանական առումով կենսատարածքի կորուստը գրկել է հայերին բնական ու ձեռակերտ ազգային խորհրդանիշների հետ ամենօրյա շփումից, դրանով իսկ վերացնելով հայ ազգի բնականոն հոգեւոր զարգացման հնարավորությունը: Միաժամանակ՝ ցեղասպանությունը շատ հայերի մեջ առաջացրել է թերաբժեքության բարոյություն, ազգի ապագայի նկատմամբ թերահավատություն, որոշ դեպքերում նույնիսկ ինքնատյացություն՝ ազգային շահերի է արժեքների մերժում է օտարազարություն:

Ժողովրդի՝ կազմակերպված համայնքների, կառույցների է ղեկավարության ոչնչացում

Հայոց ցեղասպանության ընթացքում ոչնչացվեցին ոչ թե սոսկ մարդկային զանգվածներ, այլ ժողովուրդ, որը համախմբված է կազմակերպված էր իր դարավոր կառույցների շուրջը: Ոչնչացվեցին համայնքները, եկեղեցիները, դպրոցները, բազմաթիվ ու գանազան հայկական կառույցներն ու կազմակերպությունները, վերջապես՝ հայ ազգի ղեկավարությունը, ներառյալ՝ քաղաքական, մտավորական ու մշակութային ընտրանին: Մարդկային զանգվածներն առանց իրենց համախմբող կառույցների այլևս ժողովուրդ չեն, այլ անհատներ: Ցեղասպանությունից հետո աշխարհով մեկ ցրվելով, սփյուռքահայության ընդամենը մի փոքր հատվածը կարողացավ վերահամախմբվել ազգային նորաստեղծ կառույցների շուրջը: Արտերկրում ապաստանած հայության մյուս մասը ներգրավվեց օտար կառույցների մեջ է աստիճանաբար ձուլման ենթարկվեց: Խորհրդային Հայաստանում հայությունը նույնպես կազմակերպվեց ոչնչազգային կառույցների է գաղափարախոսության շուրջը է մշակութապես զգալի չափով ապահայացավ (հատկապես քաղաքական է մտավորական վերնախավը):

Հայկական ավանդական կառույցների ոչնչացումն այն կարևոր օբյեկտիվ գործոններից էր, որ թույլ չտվեց օտարության մեջ հայտնված հայության բեկորներին կազմակերպվել սփյուռքը միավորող մեկ միասնական կառույցի մեջ:

Մարդկային կորուստներ (20-րդ դարում հայության մարդկային կորուստները)

Հասկանալու համար հայությանն այսօր հետապնդող խնդիրները, անհրաժեշտ է նաեւ պարզորեն

Նշարկներ

պատկերացնել ոչ միայն Մեծ եղեռնի, այլև վերջին հարյուրամյակում մեզ պատուհասած շարունակական աղետների ահավոր հետեւանքները: Այդ աղետների պատճառած մարդկային կորուստներն ազդել են ոչ միայն մեր ազգի քանակի, այլև նրա հավաքական որակի վրա (մասնավորապես՝ հայ զանգվածների մեջ արմատավորելով այսպես կոչված «վերապրելու հոգեբանությունը»՝ անհատի համար իր եւ ընտանիքի անձնական շահի ամեն ինչից վեր դասումը):

1894 թ. մինչև 1922 թ.՝ շուրջ փուլով իրագործված հայկական ցեղասպանությունը, բնաջնջելով հայկական քաղաքակրթությունն իր բնիկ տարածքի մեծ մասից, խլեց ավելի քան 2.000.000 հայերի կյանք (շուրջ 300.000 հայ ոչնչացվեց 1894-96 թթ., 30.000՝ 1909 թ., 1.5 միլիոն՝ 1915-16 թթ., շուրջ 300.000՝ 1918-1922 թթ.):

1920-1921 թթ. Արեւելյան Հայաստանի կենտրոնական մասում հռչակված Հայկական Խորհրդային փոքրիկ հանրապետությունը, վայելելով հարաբերական խաղաղության եւ կայունության 70ևամյա մի շրջան՝ կարողացավ արձանագրել տնտեսական-մշակութային լուրջ առաջընթաց: Բայց, ի հավելումն ցեղասպանության պատճառած մարդկային կորուստների, հայերը մեծ գոհեր տվեցին նաեւ Խորհրդային Հայաստանում. 1920-21 թթ. ոչնչացվեց անկախության շրջանում ազգային ոգով կոփված գրեթե ողջ հայ սպայակազմը, իսկ 1930ևական թթ. բոլշեիկյան խավարամտության գոհ գնաց հայ մտավորականության ծաղիկը՝ հազարավոր շարքային քաղաքացիների հետ: 1941-1945 թթ. պատերազմին մասնակցություն բերած շուրջ 600000 հայորդիներից գոհվեց շուրջ 300 հազարը: Պատկերացնելու համար, թե սա ինչ ահավոր թիվ է փոքրաքանակ հայ ազգի համար, բավական է ասել, որ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմում Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները եւ Մեծ Բրիտանիան տվել են գրեթե ճիշտ նույնքան սպանված՝ համապատասխանաբար 291.557 ու 357.116 զինվոր:

1949 թ. Հայաստանից կազմակերպված բռնագաղթը հազարավոր նոր գոհերի պատճառ դարձավ: Կայուն ու տնտեսական զարգացման աննախադեպ բարենպաստ ժամանակահատված էին 1954ևից մինչև 1988 թ. ընկած տարիները: Սակայն սկսած 1988 թ.՝ Հայաստանի այս վերջին բեկորում հայ ազգի գոյատևումը դարձյալ հարցականի տակ առնվեց. 1988 թ. Սպիտակի երկրաշարժը խլեց 25-30 հազար կյանք եւ ամբողջությամբ ավերեց Հայաստանի մոտ մեկ երրորդը, ներառյալ Երեւանից հետո ամենամեծ հայկական քաղաքները՝ Գյումրին ու Վանաձորը: Դրան հետեւած դարաբաշյան պատերազմում գոհվեցին եւս շուրջ մեկ տասնյակ հազար հայեր: Այս ամենին ուղեկցած արտագաղթը, որը կանգ չի առել ու

շարունակվում է, Հայաստանից արդեն տարել է 1-1.5 միլիոն մարդ:

Յակոբ, ցեղասպանությանը հետեւեց մի երկրորդ փուլ, որի բնագրքում հայությունը սարգակալու մարտիկացազգաստիցն քանդուրդն էր կարողանալին, սառն ճեղքեմալային ճեղքների մասին. Անտալյանում իրենց կոտորածներին անկողնարհներ կորստի Հայաստանը հայկական ստորագրություն ձեռ չէր (որքան էլ փորձեն որպես այդպիսի գործառույթներ սերագրել), այլ ազգային արժեքներին ու Ապատակներին խորք, գաղափարապես գաղութացված կյանքով համակարգ մեկ հորդագրաց ցաւալցուրն ենք խայտում մեր շատ սիրելի եւ հզորմալուն կալմալիքի բարեկամ մասսիկը իր մշակութապես, հեղեղները, քաղաքակրթալող կուսակ-ցական եւ մարտնչական վերակալներով: Խորհրդա-ցաւալի քաղաքականութիւնը Կարմիր խորհուրդի Հայաստանն ի վիճակի չէր ու բնավ էլ կոչված չէր հաղթանակեցաւ արմատալային մշակութալիները, ներառյալ կալմալիքի Կարմիր խորհուրդը, Սերոբիկ եւ Արտիկ Թիւրքմենները Երկր. Ուղիքը սարածքներով կամ որոնքն օգտեւոր մտքով վերա-Սարդարեանը մշակիլ են դարձեւ առաջին կողմնակի սիրազմալը, իրենց Արեւելյան ՔԵ ՔԵ ՔԵ ՔԵ ՔԵ Հայաստանի քաղաքականութիւնը կալմալիքի երկու-հայ ազգի անվտանգ զարգացումը Խորհրդային Այսրորդային հնարավոր փլուզման դեպքում: Չլուծվեց Երրորդ Խորհրդային ցաւալի համարազգայնալ չէր կարող իրենց քաղաքականութիւնը համարազգայնալ Հարունակալարք ուժարալիլու հետեւանքը՝ սփյուռքում մշտապես ընթացող ու այժմ էլ ավելի արագացած ձուլումը՝ «սպիտակ ջարդը»:

Ազգային իրավունքների վերականգնման ուղղությամբ հնարավոր եղավ կազմակերպված պայքարի դիմել շատ ավելի ուշ՝ միայն 1960-ական թթ. սկսած: Ժամանակի այդ կորուստը եւս թանկ նստեց, այդ ընթացքում տասնյակ հազարավոր հայեր գոհ գնացին սպիտակ ջարդին, իսկ թշնամին էլ ավելի ամրապնդեց իր նվաճած դիրքերը:

Շատ բնական ու հասկանալի է, որ այսպիսի աներեւակայելի տարածքային, հոգեւոր, մշակութային, նյութական ու մարդկային կորուստները պետք է ազդեին նաեւ ազգի ընդհանուր մտավոր ու բարոյական ներուժի վրա: Սակայն հենց այս նույն ցավալի փաստերը մեզ պետք է նաեւ ուժ ու հավատ ներշնչեն, որովհետեւ, թերեւս ոչ մի ազգ չէր դիմանա այսպիսի հարվածների եւ բառիս բուն իմաստով կանհետանար աշխարհի երեսից: Ուրեմն մեր ազգն ունի նաեւ անօրինակ տոկոսություն եւ ապրելու կամք, որը եւ պետք է շուտափույթ գործի դնել ի հեճուկս պարտավորականություն, երբեմն էլ՝ անկախությունից կամովին հրաժարում քարոզող բոլոր ուժերի եւ տրամադրությունների:

ԱՐՄԵՆ ԱՅՎԱԶՅԱՆ

Ցաւակցական

Այսու մեր խորին վշտակցութիւնն ենք յայտնում Պրն.
Վաչիկ Վարդանեանին և բոլոր պարագաներին իրենց
հոր՝ հանգուցեալ

Հարցազրոյց Իրան-Հայաստան
առեւտրական պալատի նախագահ

Պրն. Լեւոն Ահարոնեանի
հետ

Լոյս.- Պրն. Ահարոնեան նախ թոյլ տուէք այս բացառիկ ընդունելութեան համար շնորհակալութիւն յայտնել: Մենք ծանօթ ենք սոյն թւականի օգոստոսի 18-ի ասուլիսի ընթացքում Ձեր տաժ պարզաբանումներին, այդուհանդերձ նկատի ունենալով «Իրան- Հայաստան առեւտրական պալատի» անսակարկելի դերը, որը կամուրջ է հանդիսացել երկու բարեկամ երկրների մասնաւորապէս տնտեսական յարաբերութիւնների գարգացման գործում, ուստի որոշեցինք խնդրել Ձեզ աւելի լայն տեղեկութիւններ հաղորդել մեր ընթերցողներին: Որպէս առաջին հարց խնդրում ենք բացատրուէք ինչպէս ստեղծուեց «Իրան-Հայաստան առեւտրական պալատը» և որոնք են նրա նպատակները:

Լ.Ա.- Խորին շնորհակալութիւն եմ յայտնում այս ասուլիսի, եւ ձեր հետաքրքրութեան ու ուշադրութեան համար Իրան-Հայաստան առեւտրական պալատի հանդէպ: 1990 թւականի մայիսին Հայաստանում տեղի ունեցաւ մի խորհրդաժողով, որը մի բազմաթիւ համահաւասար էր: Իրանից մասնակցեցինք 6 հոգի գործարարներ, որտեղ ես էլ ելոյթի առիթ ունեցայ:

Ժողովի ասարտից յետոյ բոլորիս համար փաստեց, որ թէ Հայաստանը եւ թէ Իրանը միմեանց արտադրանքներից եւ տնտեսական մակարդակից բոլորովին անտեղեանկ են, հետեւաբար որոշեցինք մի տեղեկատուական կենտրոն ստեղծել ցանկալի նպատակին հասնելու համար: Այդ նպատակն իրագործելու համար ակտիւ եւ ծաւալուն աշխատանք տարեցինք: 1991 թւականի սեպտեմբերին, երբ Հայաստանն իր անկախութիւնն հռչակեց դիմելով Իրանի Առեւտրաարդիւնաբերական պալատի ղեկավարութեանը, խնդրեցինք Իրան-Հայաստան առեւտրական պալատին արտօնութիւն տրի այդ գործում իր լուծման բերելու համար եւ բարեբախտաբար թոյլտուքները կարճ ժամանակամիջոցում ստացանք:

«Իրան-Հայաստան առեւտրական պալատը» պաշտօնապէս 1992 թ. ապրիլին գրանցուեց եւ դա երկու երկրների պատմութեան մէջ առաջին պաշտօնական համատեղ հաստատութիւնն հանդիսացաւ եւ անմիջապէս կեանքի կոչուեց հիմնադիր անդամների կազմը, որտեղ ամէն մի անդամ 400,000 դրամով մասնակից դարձաւ այդ գործին: Դր. Օննիկ Սահակեանի եւ դր. Աբրեւտ Բեռնարդիի միջոցով կազմուեց պալատի կանոնադիրը, այնուհետեւ ղեկավար վարչութիւնն ընտրելով՝ աշխատանքն սկսեց:

Ներկայումս ունենք մօտ 100 պարսիկ եւ հայ արտադրող եւ գործարար անդամներ:

Իրան-Հայաստան առեւտրական պալատը մինչ այժմ երկու երկրների առեւտրական եւ արդիւնաբերական ոլորտներում կատարող աշխատանքների մէջ իր դրական դերն է ունեցել եւ միջոց է հանդիսացել, որպէսզի տասնեակ իրանական գործարարներ եւ արտադրողներ Հայաստանում հաստատուեն եւ առեւտրական կապեր ստեղծեն:

Հայաստանի դեսպանատունը սկզբից, իր բացման օրից առեւտրական տեղեկատուութեան բաժին չի ունեցել, հետեւաբար Իրան-Հայաստան առեւտրական պալատը լրիւ կերպով կատարում է այդ աշխատանքներն իբրեւ պարտականութիւն եւ դեսպանատունն այդ պակասը մինչ այժմ չի զգացել: Տարեկան հարիրատու տեղեկութիւններ է փոխանցում այլազան ոլորտներում եւ հարցեր են լինում, որ մեր տաժ պատասխաններով բաւարարում ենք պահանջող կողմերին: Պիտի շեշտեմ շնորհիւ մեր կատարած աշխատանքների՝ պետական շրջանակներում Իրան-Հայաստան առեւտրական պալատը մի աշխոյժ եւ պատասխանատու հաստատութիւն է ճանաչել եւ նոյնիսկ Իրանի և Հայաստանի միջպետական ժողովներում մեր անդամները իրենց մասնակցութիւնն են բերել: Օրինակ՝ Իրանի նախագահի նախկին տեղակալ Պրն. Հաբիբի Հայաստան այցելելու եւ այլ նախարարների այցելութիւնների ժամանակ մեր վարչութեան անդամները մասնակից են եղել եւ իբրեւ խորհրդատու բազմիցս հրաւիրել են տարբեր պետական հաստատութիւններ:

Պալատը կազմակերպել է 5 ցուցահանդէս իսկ 6-րդը պիտի մօտ ապագայում տեղի ունենայ, որը շինանիութիւն եւ քաղաքաշինութեան արտադրութիւնների ցուցահանդէս է լինելու: Պալատը տարեկան ցուցահանդէսների կազմակերպելու համար գնահատանքներ է ստացել Իրանի տարբեր նախարարութիւններից՝ Հայաստանի առեւտրական եւ արտադրութեան նախարարութիւնից, գործարարների եւ արտադրողների միութիւնից, եւ այլն: Դրանք մենք համարում ենք խիստ արժեքաւոր:

Լոյս.- Անշուշտ Ձեր աշխատանքների իրագործման մէջ հանդիպել էք որոշ խոչընդոտների: Ի՞նչպէս էք վարել Ձեր դէմ ծառայած դժարութիւնների նկատմամբ:

Լ.Ա.- Իմ կարծիքով աշխարհում որեւէ յուրջ աշխատանք առանց դժարութիւնների չի կատարում, ուստի պէտք է խոստովանել, որ մենք էլ այդ երեսոյթից զերծ չենք եղել, բայց շնորհիւ մեր խորհրդի անդամների եւ աշխատակազմի եւ ամենագլխատորը մեր անդամների օգնութեանը, որ հաստք ունեն մեր կատարած աշխատանքներին կարողացել ենք յաղթահարել տեղի ունեցած դժարութիւնները եւ շարունակել մեր աշխատանքը եւ առաքելութիւնը: Չպիտի մոռանալ, որ մեր անդամներն պարսիկներ եւ հայեր են, որոնք սիրում են եւ Իրանը եւ Հայաստանը: Մեր նպատակն ու ուղին նոյնն է, պիտի յայտնեմ, որ կատարած աշխատանքները լուրջապէս արդիւնների են հանգել:

Լոյս.- Ի՞նչ մտեցում ունեն իրանցի գործարարները Հայաստանի հետ յարաբերութիւն ստեղծելու կապակցութեամբ:

Լ.Ա.- Հայաստանը բաւականին նպաստատու ներդրումային օրէնքների տէր է եւ դա առիթ է դառնում Իրանի

արտադրողների եւ գործարարների համար, որ տարբեր ոլորտներում ներդրումներ կատարեն: Պիտի ասել, որ ըստ մեր տեղեկութեան, իրանցի գործարարների համար Հայաստանն բացառում է է. Միութեան միջին Ասիական այլ երկրներից եւ դրա հիմնական պատճառը հայ ժողովրդի պատարբեր անցեալը, հարուստ մշակոյթը, ազնութիւնը եւ ճկունութիւնն է առեւտրական ասպարէզներում: Ես համոզւած եմ, որ այդ ներդրումներն ապագայում մեծ նւաճումներ կարձանագրեն:

Լոյս.-Մտտ ապագայում Հայաստանում պիտի տեղի ունենայ Իրան-Հայաստան 8-րդ ցուցահանդէսը: Ի՞նչ ակնկալիքներ է սպասում այդ ցուցահանդէսից առանձնապէս:

Լ.Ա.-Ընդհանուր առմամբ տարբեր երկրներում ցուցահանդէս կազմակերպելն ինքնանպատակ չէ: Այդ կարգի աշխատանքներով մի երկիր միւսին ներկայացնում է իր արտադրութիւնը, ժողովրդին եւ գործարարներին ծանօթացնում է տարբեր տեսակի արտադրութիւնների եւ ծանօթութիւն է ստեղծում երկու երկրների արտադրողների եւ գործարար մարդկանց մէջ իրենց ապագայ աշխատանքների համար: Իրանը սկսած 1995 թականից Հայաստանում կազմակերպել է 7 ցուցահանդէս, որից վերջին հինգը կազմակերպել է Իրան-Հայաստան առեւտրական պալատը, եւ այս տարի կրկին տեղի կունենայ ութերորդ ցուցահանդէսը, որը պալատի ձեռնարկն է լինելու: Այս անգամ շինանիւթերի եւ քաղաքաշինութեան արտադրանքների մասնագիտական ցուցահանդէս է լինելու եւ ցուցադրելու է ճարտարագիտութեան առնչող զանազան շինանիւթեր: Վստահաբար երկու երկրների շինարարութեան բնագաւառում նոր ծանօթութիւններ եւ համագործակցութիւններ տեղի կունենան: Նկատի առնելով, որ ներկայումս Հայաստանում, մասնաւոր Տրեւանում մեծ թով շինարարութիւն է տեղի ունենում, ենթադրում ենք մի յաջող ցուցահանդէս պիտի ունենանք:

Լոյս.-Ինչպէս էք զննահատում Հայաստանի ներկայ տնտեսական իրավիճակը:

Լ.Ա.-Հայաստանի տնտեսութիւնը պիտի բաժանել երկու մասի՝ պետական եւ մասնաւոր, որոնցից մասնաւոր բաժինը բաւականին աշխոյժ կերպով աշխատում է եւ կարողացել է արտասահմանից ներդրող գործընկերներ ներգրաւել եւ դա նկատում է տարբեր ոլորտներում՝ շինարարական, հանքային, գիւղատնտեսական եւ տարբեր տեսակ արտադրական բնագաւառներում: Պետական բաժինը աւելի ծանրաբեռնւած է գինուժի եւ պետական տարբեր ծախսերի հոգսերով: Այդ պատճառով էլ պետական ներդրումները սահմանափակ են եւ նոյնիսկ աշխատում են հնարատրին չափով ձեռքբազատել պետական հաստատութիւններից, որոնց սեփականաշրջնորհումը կարելի է իրականացնել: Բայց Հայաստանի պետական կազմը, որ առաջնորդում է երկրի տնտեսութիւնը, այս վերջին տարիներում անկախութիւնից յետոյ տարբեր կարեւոր ոլորտներում որեւէ դրական աշխատանք չի կատարել, եւ նոյնիսկ համեստիս համոզմամբ կարելի է ասել մոռացութեան է մատնել դրանց, որոնց թում են՝ բանկային զարգացումը, փոխադրութեան, մաքսային ապահովագրութեան, զբօսաշրջիկութեան, գիւղատնտեսութեան, առեւտրական բաժինների հետ կապւած հարցերը: Իհարկէ կարելի է այդ խնդիրների կապակցութեամբ հարցերն մէկ առ մէկ քննարկել, բայց դա այս ասուլիսի սահմաններում հնարատր չէ: Այս բոլորով հանդերձ Հայաստանի տնտեսական վիճակն համեմատելով այդ շրջանի նոր անկախութիւն ստացած երկրների հետ շատ աւելի բարձր մակարդակի վրայ է գտնուում:

Լոյս.-Պուք ներկայ եղաք վերջերս Հայաստանում տեղի ունեցած Հայաստան-Սփիւռք երկրորդ խորհրդածողովին, ինչպէս են Ձեր տպաւորութիւնը այդ մասին:

Լ.Ա.-2002 թականի մայիսին Հայաստան-Սփիւռք խորհրդածողովը շատ լաւ կազմակերպւած համահաւաք էր: Եւ դրանով հանդերձ, որ այս անգամ համեմատաբար աւելի շատ մասնակից ուներ, բայց շատ լաւ էր կազմակերպել: Մանաւորն նկատելի էր երիտասարդների մասնակցութիւնը: Քննարկեց տնտեսական, մշակութային, կրթական, առեւտրական, զբօսաշրջիկային, եւ այլ ոլորտներում մասնակցողներին հետաքրքրող հարցեր: Վերջում շատ արդիւնաւետ բանաձեւ հռչակեց, եւ հիմա հարցը այն է, թէ ե՞րբ եւ ովքե՞ր են աշխատելու այդ առաջարկների եւ բանաձեւի իրագործման համար: Սա դեռեւս անյայտ է յոյսով եմ, որ մոռացութեան չմատնի:

Լոյս.- Ինչպէս գիտե՞նք Ձեր անձնական նիւթական օժանդակութեան շնորհիւ Հայաստանում վերակառուցեց աւերակի ենթարկւած մի մեծ դպրոց: Այդ բնագաւառում ի՞նչ նոր ծրագրեր ունե՞ք:

Լ.Ա.-1999 թականի նոյեմբերի 27-ին Չէյթուն Քանաքեռ քաղաքամասի 136-րդ դպրոցը հրդեհի մատնեց եւ 1000 աշակերտ ընդգրկող դպրոցը մի քանի ժամում ամբողջութեամբ այրեց: Ես եւ կինս նոյեմբերի 28-ին Երեւանի հեռուտառեսութեան եթերից տեղեկացանք այդ դէպքի մասին: Դեկտեմբերին միասին ճամփորդեցինք Երեւան եւ մօտիկ այցելեցինք աւերւած դպրոցը: Ուստի տեղի վրայ կնոջս հետ որոշեցինք դպրոցի նորոգումը յանձն առնել: Երեւանի քաղաքապետի հետ պայմանաւորելուց յետոյ, 18 ամսայ անդադար աշխատանքի շնորհիւ 2001 թականի սեպտեմբերի 3-ին պաշտօնապէս դպրոցը Երեւանի քաղաքապետի պրն. Նազարեանի ձեռամբ վերաբացեց: Սոյն դպրոցում դասաւանդում են պարսկերէն թեքումով դասեր: Այդ դպրոցի վերաբացումից յետոյ առաջին դասարանում 130 աշակերտ պարսկերէն էին սովորում, իսկ այս տարի այդ աշակերտների քանակը կրկնապատիկ կը լինի: Տարեկան քանի անգամ տարբեր առիթով այցելում եմ այդ դպրոցը, եւ դա ինձ եւ կնոջս հոգեկան մեծ բաւարարում է պատճառում: Այդ դպրոցը Երեւանի քաղաքապետի կարծիքով իր յարմարութիւններով է շէնքով Երեւանում լաւագոյնն է:

Այս օրերին Երեւանի բնապահտպանութեան թանգարանի նորոգման հարցով եմ զբաղւած, որը կարող է 5-ից 6 ամիս տեւել: Սոյն թանգարանը շատ լաւ հաւաքածոներ ունի, բայց ցուցադրման միջոցները բացակայում են: Երեւանի քաղաքապետ պրն. Ռոբերտ Նազարեանից խնդրեցի սեփականաշնորհի մի քանոյւած շէնք՝ 800քմ վրայ եւ յատկացի վերոյիշեալ թանգարանին, որի շէնքի վերակառուցումից յետոյ մի սրահ տրամադրի ինձ, որտեղ պէտք է ցուցադրի իմ 40 տարւայ որսած կենդանիների օրինակները:

Լոյս.- Վերջում եթէ կան այլ լուսաբանութիւններ կը խնդրե՞ք ներկայացնել:

Լ.Ա.-Յանկանում եմ մի լուր յայտնել: Հաւանաբար մօտ ապագայում մի կառավարական հաստատութեան եւ Իրան-Հայաստան առեւտրական պալատի համագործակցութեամբ Հայաստանում ներդրումներ կատարելու նպատակով մի մայր ընկերութիւն կը կազմի, որից յետոյ բաժնետոմսեր կը վաճառուեն: Այդ աշխատանքը իհարկէ կը հովանաւորի ազգային իշխանութեան կողմից: Այդ որոշումը եթէ հաստատի անշուշտ խիստ օգտաբեր կը լինի, բոլոր կողմերի եւ ի մասնաւորի Հայաստանի համար:

Շարագորոյց վարեց Վաչիկ Վարդանեանը

Համառոտ ակնարկ իրանահայ գաղթօջախների պատմության

Էդ. Բաղդասարյան-Գերմանիկ

Ճար. Ասխուրդ համարից

Եւրոպացի ճանապարհորդ Շարդենը, բռնագաղթից 40 տարի հետո Սագանդարանում գտնված ժամանակ, ցավով նշում է, որ այդտեղ բերված 30.000 ընտանիքներից մնացել են միայն 400-ը, մնացածները մահացել են կլիմայի վատառողջ լինելու պատճառով: Տվյալներ կան, որ տարեգրված հայության թիվը հասել է մինչև 500.000:

Շահ Աբբասը Սպահանի արվարձանում, Ջայանդերուղի մյուս ափին, հայերին թույլ է տալիս հիմնել բնակավայր որի բնակիչները հիմնականում Նախիջևանի եւ Երեւանի գավառներից ու Ջուղա գյուղաքաղաքից բռնագաղթվածներն էին: Վերջիններս, իրենց հին բնակավայրերի անունը պահպանած լինելու համար, նոր տեղն անվանեցին Նոր Ջուղա: Շահը զգալի արտոնություններ է շնորհում հայ առեւտրականներին եւ արհեստավորներին: Նա նույնիսկ թույլ է տալիս այդտեղ հայկական եկեղեցիներ կառուցել, ունենալ դատարաններ: Նրա հրամանով Էջմիածնի վանքի քարերը բերվում են Նոր Ջուղայում կառուցվող եկեղեցիների պատերը ձեւավորելու համար, որը կատարվում է հայ գաղթականությունը պարսկական հողի հետ կապելու նպատակով: Կարճ ժամանակում Նոր Ջուղան դարձավ Իրանի առեւտրական կարեւոր կենտրոններից մեկը, որի հայ վաճառականները (խոջաները) 17-րդ դ. եւ 18-րդ դ. առաջին քառորդում դարձան Յնդկաստանի, Եւրոպական ու Ռուսաստանի հետ Իրանի առեւտրա-տնտեսական կապերի զարգացման ակտիվ գործիչներ:

17-րդ դարում եւ 18-րդ դ. սկզբին Նոր Ջուղան դարձավ Իրանի հարավում ապրող հայերի թեմական կենտրոն, ինչպես նաեւ մշակութային կարեւոր օջախ անմբողջ գաղութի համար:

18-րդ դ. 20-ական թվականներին աֆղանների արշավանքի հետեւանիքով Նոր Ջուղայի կյանքը ապրեց խոր անկում: Դրան հաջորդած Ֆեռդալական երկպառակությունների եւ պատերազմների շրջանում նրա բնակչության զգալի մասը, հատկապես ապահովված, հարուստ խավը հեռացավ, առավելապես Յնդկաստան, Իրաք եւ արաբական այլ երկրներ, ինչպես եւ Ռուսաստան: Այսուհանդերձ, Իրանում ապրող հայրեի գերակշիռ մասը մնաց երկրում: Նրանք բնակություն հաստատեցին Իրանի այլ նահանգներում եւ շրջաններում:

Անգլիացի միսիոներ Ջանրի Մարթինի վկայությամբ (22 մայիս 1711 թ.) հայկական գաղութ է գոյություն ունեցել Պարսից Ծոցի ափերում գտնված Բուշեհրում, ինքը այդ թվականին հյուր է լինում մի հայ ընտանիքի: 1711 թ. հայերը Բուշեհրում ունեցել են եկեղեցի եւ քահանա: Նոր Ջուղայի վաճառականները երբ սկսեցին Յնդկաստանի հետ իրենց առեւտրական հարաբերությունները, օգտվեցին Բանդար Աբբասից, սակայն 1763 թ., երբ անգլիացիները հեռացան այդ

նավահանգստից, հայ առեւտրականներն է հետեւելով նրենց Բուշեհր հաստատվեցին:

Այդ տարիներին տեղաշարժեր եղան նաեւ հայ գյուղական բնակչության մեջ: Նոր Ջուղայի հարակից Լնջան եւ Ալիջան շրջաններում ապրող բոլոր հայ գյուղացիները տեղափոխվեցին դեպի արեւմուտք ու հարավ-արեւմուտք՝ Փերիայի, Բուրվարի եւ Չհարմահալի շրջանները: Հաջորդ տասնամյակում հայ գյուղացիների շատ ընտանիքներ Բուրվարի եւ Գյափլա շրջաններից անցան հարեւան Քյամարա եւ Քյազազ շրջանները: Այս տեղաշարժերի ընթացքում ստեղծվում էին հայկական նոր բնակավայրեր եւ կամ համարվում էր արդեն եղածների բնակչությունը:

Իրանի հայ բնակչությունը ծանր վիճակում է գտնվել 18-րդ դարի երկրորդ կեսին, միջՖեռդալական ընդհարումների ակտիվացման ժամանակաշրջանում, երբ 1747 թվականին սպանվեց Նադիր Շահը:

18-րդ դարի երկրորդ կեսում Իրանում իշխում էր սուրը՝ հաղթահարող խաներից, մահը ավազակային հարձակումներից, տուգանքը՝ ինքնագլուխ իշխաններից եւ տանջանքը՝ հարկապահանջներից: 1753 թվականին Սպահանի եւ Նոր Ջուղայի վրա դրված է եղել 60.000 թուման արտակարգ հարկ: Շատ չանցած երբ Սպահանին կարճ ժամանակով տիրել են աֆղանները, նոր ջուղայեցիներից պահանջվել է եւս 1800 թուման:

18-րդ դարում Իրանի հայ բնակչության անտերունջ վիճակից փորձեցին օգտվել կաթոլիկ միսիոներները, որոնք հաստատվել էին Իրանում դեռեւս Շահ Աբբասի օրոք: Իրանում հաստատվել էին միսիոներական մի քանի միաբանություն՝ Օգոստինյան, որը գտնվում էր սկզբում պորտուգալական, իսկ հետո իսպանական թագավորի հովանավորության ներքո, Կապուչինյան եւ Հիսուսյան, որոնք գտնվում էին Ֆրանսիական թագավորի հովանավորության ներքո, Կարմեյան, որը գտնվում էր պապի հովանավորության ներքո եւ այլն: Իրանահայությունից կաթոլիկություն են ընդունել այն հայերը, որոնք կապված էին կաթոլիկ աշխարհի հետ: Այսուհանդերձ միսիոներական կազմակերպությունը մեծ հաջողություններ չի ունեցել:

19-րդ դ. 20-30-ական թվականներին իրանահայ գաղութը ենթարկվեց նոր փոփոխությունների: 1828 թ. Թուրքմենչայի պայմանագրով Արեւելյան Հայաստանի մի մասը Ռուսաստանին միանալուց հետո, մոտ 45 հազար հայեր դուրս եկան Իրանի հյուսիսային նահանգներից եւ բնակություն հաստատեցին Երեւան եւ Նախիջևանի նահանգներում: Իրանում մնացած հայերը գլխավորապես բնակվում էին հարավային եւ Հյուսիսային նահանգներում: Հա-րավաբնակ հայերի կենտրոնը շարունակվում էր մնալ Նոր Ջուղան: Նրան էին ենթարկվում Փերիա, Քյարվան, Չհարմահալ, Բուրվարի, Համադան, Շիրազ քաղաքների հայաբնակ օջախները:

1833 թ.-ից հյուսիսային նահանգներում բնակվող հայերի կենտրոնը դառնում է Թավրիզը: Մինչ այդ Մակուի շրջանում գտնվող Թաղեի վանքին էր պատկանում առաջնային դերը: Այսուհետեւ Թավրիզը համարվում էր Խոյի, Մակուի, Սալմաստի, Ուրմիայի, Ղարաբաղի, Մարաղայի եւ այլ շրջանների հայերի կենտրոն:

Ճար. 3

Օթաւայի Աշուղ

Նիկողոս Թաշճեան

Նիկողոս Թաշճեանը Օթաւայի յայտնի ազգային դէմքերից է: Ծնւել է 1931 թ. Յունւարի 6-ին ՈւրՖայում, ուր Մեծ եղեռնից յետոյ նրա ընտանիքը կարողացել էր գոյատեւել իր հօր ճարտարապետական մասնագիտութեան շնորհիւ, որը շատ պիտանի էր թուրքիային: Սակայն հօր մահից յետոյ պարտադրաբար ընտանիքով (մայրը, 3 եղբայր , մէկ քոյր) փոխադրուում են Հալէպ, Սուրիա, մեծ մօտ: 1969 թականի Ապրիլից հաստատուել է Կանադա:

Նա ունի քնարական ինքնաբոլիս ընդունակութիւն և խառնուածք, որը թոյլ կտայ իրեն մեր հին աշուղների ման, երբեմն տեղւոյն վրայ քերթւածներ ստեղծագործելու:

Նրա քերթւածները տպագրուել, երգուել և երբեմն ման պարի են վերածուել (Լօրքէ Լօրքէ) և տարածում ու ջերմ ընդելութիւն գտել թէ՛ կանադահայ գաղութում թէ՛ Ամերիկայում, Լիբանանում Ֆրանսիայում ևն: Ելոյթներ է ունեցել հայկական հեռուստատեսային ծրագրերում, հայ համայնքային միութիւններում, ձեռնակներում և այլուր: Նրա քնարը հայրենատենչ և հայրենաշունչ է՝ զգացական և ժողովրդական-աշուղական, որի համար էլ Օթաւայի Աշուղ մականունն է ընտրել: Ստորև ներկայացնում է նրա քերթւածներից մի քանիսը:

Մեսրոպեան տառեր

Մեսրոպեան տառեր
Ոսկէ դարեան ոսկէ գանձեր,
Առանց հայոց ոսկէ տառեր,
Հայ մշակոյթ գոյութիւն չունէր:

Առանց թատրոնի
Առանց ասմունքի
Մեր մշակոյթը,
Ինչ արժէք ունէր ...

Մեսրոպ ստեղծեց
Այս ոսկեայ տառեր,
Որ յաւերժ ապրին
Գ-ալիք սերունդներ:

Ահա մենք հայարտ,
Ոտքի ենք կանգներ,
Մեսրոպեան ջահը,
Չեռքներիս բռներ:

Ունինք հայրենիք,
Ունինք մշակոյթ,
Եւ պապենական,
Մուրբ հաւատքը մեր:

Յառաջ պիտ քալենք,
Յառաջ դէպի վեր,
Մինչև մենք հասնենք
Վանայ լիճը մեր ... :

Ողբ Յիրագի

Քո գրիչէն հոսող հոգին
Նոր սերունդին ուղին դարձաւ
Օտարութեան մէջ կորսող
Հայ պանդուխտին ճամփայ դարձաւ:

Մոխիր դարձած մեր հողերուն
Ծաղիկ տող բոյսը դարձաւ,
Մութ մնացած հայ խրճիթին
Կայծակ տող լոյսը դարձաւ:

Հայ մամիկին ցարը երգող
Մեր հին սագի լարը դարձաւ,
Հայաստանն ու հայ սփիւռքը
Իրար կապող կամուրջ դարձաւ:

Մասիսներու ցարը սրտիդ
Մո աչերին արցունք դարձաւ,
Մեր անջատուած թանկ հողերուն
Յարը երգող աշուղ դարձաւ:

Թշնամիին սրտին մխտոլ
Հայ քաջերու հուրը դարձաւ,
Ծիծերնակաբերդի կոթողով
Հայերժական ջահը դարձաւ:

Շայոց Տուֆը

Չօն՝ Յաւերժական Հայաստան յուշակոթողի կառուցմանը,
ՀՀ դեսպանատուն, Օթաւա, Կանադա

Տուֆը տաշես
Չարդ կը դառնայ
Մեր պատմութեան
Փաստ կը դառնայ
Սասունցի Դ-ալիք,
Առիւծ Միեր,
Հայ սերունդը
Կերտող մայրեր,
Նոյ Նահապետ
Մեր արմատներ,
Մեր պապերի,
Շինած վանքեր,
Սրբատեղի ու խաչքարեր,
Յաւերժութեան
Չահ է դառձեր:

9 Մեպտեմբերի, 2002 թ.

Արմենիա

Արարատի լայն փեշերէն
Շատերը եկեր ու անցեր.
Շատ մը փառքեր, շատ մը ջարդեր
Շատ մը կարաւաններ են անցեր.
Արմեններու այս երկիրը
Հիմա Արմենիա է դարձեր:

Երգ Սեւանի

Ա՛խ Սեւան , Սեւան
Իմ սրտի խորան
Հայոց աշխարհի
Կանթեղն ես վառման:

Շատ հողմեր փչեցին,
Շատ չարքեր անցան,
Բաց քո կանթեղներ
Միշտ կը պլպլան:

Սներ կապեցիր,
Սներ հագար,
Վանայ քրոջմէդ
Երբ բաժնեցար:

Միրտըդ չի խոցի
Ալ մի վշտանար
Ձի կայծակի նման
Հայ քաջեր կան:

Լուսաւորչի լոյսով,
Վարդանի սուրով,
Պիտ քալենք դէպի
Կարս, Արտասիան, Վան:

Կանթեղը վառելու
Աղթամարի վրայ,
Որ ջահը դառնայ
Մեր ազատութեան:

Լօրքէ Լօրքէ

Լօրքէ լօրքէ աղոր պար է
Եկէք պարենք լօրքէ
Նշանտուփին, հարսանիքին
Մենք կը պարենք լօրքէ:

Լօր լօրքէ լօրքէ լօրքէ
Յատկենք պարենք լօրքէ

Տաւով գարնէ, գուրման փշէ
Եկէք պարենք լօրքէ
Աղջիկ-տղայ ոտքի հանէ
Եկէք պարենք լօրքէ:

Լօր լօրքէ լօրքէ լօրքէ
Յատկենք պարենք լօրքէ

Գիւղ գացին ու հարս արին
Եկէք պարենք լօրքէ
Հայրը-մայրը նստան լացին
Եկէք պարենք լօրքէ:

Լօր լօրքէ լօրքէ լօրքէ
Յատկենք պարենք լօրքէ

Հարսը ելաւ ձիուն նստաւ
Եկէք պարենք լօրքէ.
Ամբողջ գիւղը ոտքի ելաւ
Եկէք պարենք լօրքէ:

Լօր լօրքէ լօրքէ լօրքէ
Յատկենք պարենք լօրքէ

Գիւղին աղան միջնորդ եղաւ
Եկէք պարենք լօրքէ.
Այդ կէնճերուն ոչխար տաւ
Եկէք պարենք լօրքէ:

Լօր լօրքէ լօրքէ լօրքէ
Յատկենք պարենք լօրքէ

Զգացումը իմ սրտին

Ես չեմ գովեր արև ու լուսին
Ես չեմ գովեր բնութիւնը աշխարհին
Այլ ես կողբամ իմ հայ ազգի
Տեսակաւոր ցաւերին:

Ես չեմ գովեր լիճ, գետ ու առակ
Ես չեմ գովեր ջրերին,
Այլ ես կողբամ իմ հայ ազգէն
Անհետացող գանձերին:

Ես չեմ գովեր ծաղիկ ու վարդ
Ես չեմ գովեր բուսերին
Այլ կողբամ հայէն ծնած
Օտար ապրող անձերին:

Ահա այս է իմ գրութիւնը
Զգացումը իմ սրտին
Ես կը գովեմ հայ լեզուով
Հայը կերտող հայերին:

Այրուղ սիրտս

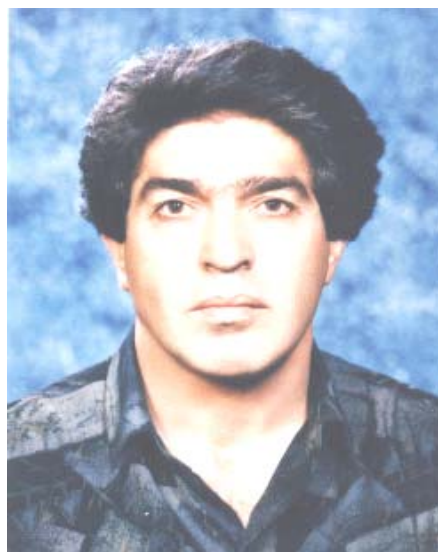
Ինչպէս կրնամ ես խնդալ
Երբ իմ սիրտն է վիրաւոր
Գետին ընկած ուժասպառ
Հարազատի հարաւծով:

Ինչպէս կրնամ ես խնդալ
Այս փշրած իմ սրտով
Չունիմ մէկը ինձի մօտ
Սփոփէ սիրտըս՝ վիրաւոր:

Ինչպէս կրնամ ես խնդալ
Երբ ես անկեղծ իմ սրտով
Տի ինչ որ ես ունիմ
Մանուկի մը հաւատքով:

Ինչպէս կրնամ ես խնդալ
Այս իմ խորունկ վերքերով
Ըսէ՛ք մահը թող շուտ գայ
Չը տառապիմ ամէն օր:

Նրա վարպետությունը փաստ է

Այս մտերմիկ գրոյցից առաջ, մտաբերում էի գրուցակցիս հասցեին արտայայտած տեսակետները: Ուզում էի մի յարմար ամական գտնել դրանց միջից, որ յանկարծ յիշեցի «Վարպետ» բառը:

«ՐաՖՖի» մարզահամալիրի կազմակերպման հենց սկզբնական օրերից անխոնջ եւ ջանասեր անդամի մասին ասում էին.

- Նա իր գործում վարպետ է:
- Նրա վարպետությունը փաստ է:
- Տեսնենք վարպետն ի՞նչ կապի:

Այո, իրօք բեմայարդարութեան որեւէ աշխատանք առանց նրա հայեցողութեան եւ կտրուկ միջամտութեանը չհասաւ իր արժանի աւարտին: Այսպէս է աշխատել վարպետը յատկապէս «Սանահին» միութիւնում եւ «ՐաՖՖի» մարզահամալիրում, երկար ու ձիգ տարիներ:

Մի կարճ ու մտերմիկ գրոյցի նստելու նպատակով մօտենում ենք նրան:

-Ներկայացրէք Ձեզ:

-Սիրով: Հայկ Խաչատրեանն եմ, ծնել եմ 1952 թականին:

- Ձեզ ճանաչողները գիտեն, որ Դուք հմուտ բեմայարդար էք, եւ յատուկ սէր էք տածում դէպի բեմարեստը: Կը ցանկանայինք Ձեր լեզուից լսել, թէ ո՞ր թականից եւ ինչպէ՞ս արթնացաւ եւ աճեց այդ սէրը:

- Նախ իմ մէջ ծնունդ առաւ եւ զարգացաւ ձիքը նկարչութեան հանդէպ, եւ համարեա 10 տերականում զգացի այդ, երբ արդէն գործերս քաջալերանքի էր արժանանում, իմ սիրելի ուսուցչուհու՝ օր Լալիկ Թաշճեանի կողմից: Դա այն պահերին էր լինում, երբ նկարչութեան կողքին զբաղւած էի մի շարք մանր արհեստներով: Այդ օրինակներից կարող եմ յիշել մի օրինակ: Երբ լուցկու փայտիկներով մանր չափերի վրայ կառուցեցի «ԷՖեյեան» աշտարակի մակետը, ուսուցչուհուս կողմից արժանացայ իւրայատուկ գնահատանքի:

- Համոզուած ենք, որ Դուք աւելին էք արել: Թողէք համեստութիւնը եւ պատմէք Ձեր վաստակի մասին:

- Տարիներ է անցել այն օրից: 5-րդ դասարանում մի մզկիթ նկարեցի, որը միջազգային մրցոյթում, որ տեղի էր ունենում Ինդոնեզիայում յատուկ մրցանակ շահեց, եւ ԻՒՆԻՍԵՖ-ի (UNICEF) միջոցով այդ նկարից մեծ տպաքանակով բացիկներ եւ տօնական քարտեր պատրաստեց: Կարծես տարիքն իր կնիքն է թողել: Անցեալից շատ բան չեմ յիշում:

Նա շարունակելու համար այդպէս է տրամա-բանում, սակայն ես գիտեմ, որ նա խուսափում է եսասիրութիւնից ու ինքնափառաբանումից:

- Այս օրերին ի՞նչ էք անում:

Ընդհանրապէս «ՐաՖՖի» մարզահամալիրում գրեթէ բոլոր միջոցառումների բեմայարդարման աշխատանքները յանձնարարում է համեստիս, եւ ես էլ իմ կարելին եմ փորձում յանձնարարած պարտականութիւնները հնարաւորին սահմաններում պատուաւոր կատարել: Որպէս օրինակ կարող եմ յիշեցնել, որ վերջերս Իրան էր ժամանել Հայաստանի հանրայայտ երգչուհի Սուզանա Մարգարեանը եւ նրա դուստրը Սիրուշօն: Նրանց ելոյթի բեմական աշխատանքը յանձնարարւած էր ինձ, որն ըստ երեւոյթին արժանացել էր ժողովրդի եւ մասնատրապէս յիշեալ արեստագետների գնահատանքին:

- Իսկ Ձեր այլ աշխատանքների մասին պատմէք:

- Վերջին չորս տարւայ ամանորեան հանդէսների համար պատրաստել եմ համապատասխան խորհրդանիշեր եւ պատառներ՝ զարդարելով դահլիճը: Կարծում եմ դրանց գլխատրը 2000թ. Նոր Տարւայ հանդէսին իմ պատրաստած 12 մետրանոց եղեւնին էր՝ 12 մետր տրամագծով, որն արժանացաւ մասնագետների բարձր գնահատանքին: Իմ մի այլ աշխատանքներից էր ցեղասպանութեան զոհերի յիշատակին Շիժեռնակարերդի վեհակոթողը յիշեցնող մի համեստ օրինակի պատրաստում, որը 24 ապրիլի օրը «ՐաՖՖի» մարզահամալիրի դահլիճի կենտրոնում կանգնեցնեց որպէս խորհրդանիշ, որի չորս կողմը մեր ժողովուրդը թարմ ծաղիկներով զարդարեց:

- Արդեօք մօտ ապագայում որեւէ ծրագիր ունէ՞ք:

- «ՐաՖՖի» մարզահամալիրի վարչութիւնը նախապատրաստում է համալիրը օժտել մի էլեկտրաշարժ ժամացոյցով: Այստեղ էլ հաշի է առնում իմ տեսակետները դրա տեղադրման եւ շինարարական աշխատանքներին կապւած:

- Ի՞նչ նորութիւններ է սպասում «ՐաՖՖի» մարզահամալիրին:

- Իմ սիրելի «ՐաՖՖի» մարզահամալիրը վերջապէս կունանայ կանաչազարդ դաշտ, իհարկէ արհեստական եղանակով: Այստեղ եւս համալիրի հոգատար մրամինների խորհրդով մասնակից եմ այս բնագաւառի ճարտարագիտական ու շինարարական աշխա-

ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՐԳԻ ՀԱՔԱՐԱԽՏՈՂ ԿԱՆԱՆՑ ՄՕՏ

Harvard Women's Health Watch
ամսագիր, 2001թ., Յուլիս
Թարգմանեց
Լեւոն Ահարոնեանը

Սկզբը նախորդ համարից

ԽԱՌՆ ԲՈՒԺՈՒՄ

Աանդաբար, բժիշկները երկրորդ կարգի շաքարախտի բուժման համար դիմում են միայն մեկ մետոդի: Երբ ձախողում էր այդ մետոդը այն փոխարինում էր մի երկրորդ մետոդով: Սակայն արեան շաքարը վերականգնելու այս մոտեցումը յաջողություն էր գտնում բոլոր պարագաների մոտատրասպետ չորսից մեկ դեպքում: Այժմ բժիշկները առաել յաջողակ բուժումներ են կատարում մեկից արեւի դեղամիջոց-ների միատեղ օգտագործմամբ: Այս, ընդհանուր առմամբ, նշանակում է առանձին դեղերի արեւի փոքր դոզա, ուստի արեւի սակաւ անցանկալի կողմնակի հակազդեցութիւններ:

Բերնով ընդունող դեղամիջոցների մէջ ամենից շատ տարածում գտածը մետֆորմին (metformin), սուլֆոնիլուրիա (sulphonylurea) դեղային խառնուրդն է, սակայն փորձարկում են այլ կոմբինացիաներ եւս: Tulane համալսարանի հետազօտողներ գեկուցում են, որ արեան շաքարի վերահսկման ինսուլինի գգայնութեան եւ պանկրեատի բջիջների աշխատանքի վրայ առաել բարերար ազդեցութիւն ունի մետֆորմին / ռոգ-իգլիտազոն կոմբինացիան քան մետֆորմինը միայնակ: Նոյնիսկ, երբ անհրաժեշտ է լինում ինսուլինի սրկումը, նաեւ բերնով ընդունող մի դեղամիջոցի գործածութիւնը կարող է կրճատել ինսուլինի ծաւալը:

Մի խումբ շաքարախտի մասնագէտներ առաջադրում են դեղամիջոցներով բուժումը ձեռնարկի հէնց սկզբից, առանց սպասելու տեսնել, թէ ինչպիսի՞ ազդեցութիւն է ունենում միայն կենցաղի փոփոխութիւնը արեան շաքարի աստիճանը վերահսկելու ընթացքի վրայ:

ՀԱՔԱՐԱԽՏԱԻՈՐ ԿԱՆԱՆՑ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՇԱՄԱՐ

Կանանց սրտանօթային հիւանդութիւնը կանխարգիլելու միտումով յանձնարարում են ստորեւ նշած նշանակէտերը՝

- Անօթի արեան գլուկոզ=80-120 mg/dl*
 - Անկողին մտնելու արեան գլուկոզ=100-140mg/dl
 - Hb A1c (արտացոլում է անօթի եւ ուտելուց յետոյ արեան գլուկոզի աստիճանները նախորդ 2-3 ամսալ ընթացքում <7% (եօք տոկոսից պակաս))
 - LDL < 100 mg/dl
 - HDL>60 mg/dl (հաւասար կամ արեւի քան)
- Թրիգլիսերալներ <150 mg/dl (150 mg-ից պակաս)
** mg/dl=100 սիսի-ի մէջ միլիգրամ

տանքների իրագործմանը: Այստեղ յանձնարարում է նաեւ մեզ յաղթահարել ծագած մասնագիտական դժարութիւնները:

- Լսել ենք հարսանեկան եւ նշանդրէքի համար զարդեր էք պատրաստում:

- Այո: Անցեալում սահմանափակ թուով, եւ մտերիմների համար անում էի դա, սակայն այժմ կեանքի պայմանները թոյլ չեն տալիս:

- Ի՞նչ կատք, եթէ պնդեմ ինձ համար զարդեր պատրաստէք,- ժպտում եւ պատասխանում է:

- Եթէ դուք յանուն այդ զարդերի ուզում էք կրկին ամուսնանալ, ինձ մնում է տալ դրական պատասխան:

- Պատմէք Ձեր ընտանիքի մասին:

- Ամուսինս՝ Սեդան իրօք եղել է իմ կեանքի իրական ընկերը: Ունենք մի արու գաւակ, որին անանել ենք «Ժայռ»: Ժայռն էլ է նկարում, եւ 1977-ին, երբ մանկապարտէզ էր հաճախում, իր նկարը ճապոնիայում արժանացաւ 2-րդ կարգի շքանշանի: Այդ նկարը առաքել էր Հ. Հ. Ը. միութիւնը:

- Ուրեմն ինչպէս ասում են, խնձորը ծառից հեռու չի ընկնում:

- Տայ Աստուած: Փափագս այն է, որ նրան բարձրունքների վրայ տեսնեմ:

- Ի՞նչ կատէք վերջում:

- Շնորհակալութիւն եմ յայտնում «Լոյս» երկշաբաթերթին, իր կատարած շնորհալի աշխատանքի համար: Թող որ աշխարհին բարիք բերէք եւ մեր ազգին վերելք:

Թղթակից

Ճանաչենք մեր լաւագոյն աշակերտ-ուհիներին

Ստորեւ մեծ հաճոյքով ներկայացնում ենք «Մարիամ» կրթական հաստատութեան գերագանցիկ աշակերտ-ուհիներին, ընդառաջելով սոյն դպրոցի ուսուցչական կազմի խնդրանքին, ցանկանալով նրանց նախանձելի վերելք:

1. Արգինէ Շամիրեան- Ա տարրական
2. Փրէնի Ազարեան - Ա տարրական
3. Ամասիա Յակոբեան - Բ տարրական
4. Մինէ Թալամի - Բ տարրական
5. Բիւրակ Զարգարեան - Բ տարրական
6. Էլին Յակոբեան - Գ տարրական
7. Սինտիա Թէյմուրեան - Գ տարրական
8. Արէն Բաղալեան - Ե տարրական
9. Էրիկ Յակոբեան - Ա ուղեցոյց
10. Էդլին Իսաղուլեան - Ա ուղեցոյց
11. Արթուր Վարդան-Ղամուսեան - Բ ուղեցոյց